

אלי דברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה והקטרו קצת לו לעולם הבא
ותלמוד תורה פנגד פלם

לזכר ולעילוי נשמת רבי יהושע השי"ל רייזמן ז"ל, נלב"ע י' בטבת תשס"ט, ת.נ.צ.ב.ה.

בענין

לא תחנם

לעילוי נשמת

הר"ר שמעון (מילו) בן הר"ר צבי קנול ז"ל
ונצואלה - ארה"ב - ישראל
איש תם וישר ורודף צדקה וחסד
נלב"ע י"א מרחשון תשע"ב

In loving of

Mr. Milo (Shimon) Knoll

Venezuela - U.S.A. - Israel

A warm and dedicated Jew

A generous philanthropist

ת.נ.צ.ב.ה.

שיעור רכח

• שנה חמישית •

שנת ה'תשע"ג

לא תחנם

- א. במסכת עבודה זרה דרשו חז"ל ג' איסורים הכלולים בציווי "לא תִּחְנַם":
- [א] לא תתן להם חניה בקרקע. [ב] לא תתן להן חן. [ג] לא תתן להם מתנת חנם.
- וצ"ב בטעם האיסור, והאם האיסור נאמר בכל נכרי או רק בעובדי עבודה זרה.
- ב. בהמשך הסוגיא אמרו: "אסור לאדם שיאמר כמה נאה נכרי זה". ותמהו המפרשים היאך אמר רבי יהודה "כמה נאים מעשיהם של הרומאים, תיקנו שווקים, תיקנו גשרים, תיקנו מרחצאות", וצ"ע.
- ג. בתוספתא אמרו: "אבל אם היה שכנו או אוהבו הרי זה מותר, שאינו אלא כמוכרו לו". וצ"ב בגדרי ההיתר לתת מתנת חנם לנכרי שמכירו.
- ד. עוד אמרו בגמרא: "מפרנסים עניי נכרים מפני דרכי שלום", וצ"ב בגדר ההיתר לתת מתנה לנכרי מפני דרכי שלום, ואימתי נאמר היתר זה.
- ה. איסור נתינת מתנת חנם
- מתנה בפחות משוה פרוטה [להצית לו אש או להעביר מאש בוערת]. דיני נתינת תוספת שכר ["טיפ"] • נתינת חפץ הפקר במתנה לנכרי • נתינת מתנה כאות להכרת הטוב • נכרי שנתן מתנה לישראל האם מותר לישראל לסרב לקבלה.
- ו. האיסור ליתן להם חן
- לשבח אומן או חכמת הנכרי [בתחום המדע והרפואה] • האם מותר לחולה לשבח טיפול שקיבל מרופא או אחות או בית חולים של נכרים • לשבח נכסי נכרים • לשבח מדינה ומנהגיה • האם מותר לסַפֵּר נכרי בתספורת נאה.
- ז. דיני עובד זר המועסק בביתו: לברכו שיצליח בעבודתו • לשבחו כדי לזרזו בעבודתו • לשבחו בפני אחרים • נתינת מתנה בסיום עבודתו.
- ח. היאך הותר לאברהם אבינו להשיב למלך סדום את שלל המלחמה, ולא חשש לאיסור "לא תחנם".

<p>עין משפט נר מצווה</p> <p>קבו ב מיי סיו תתי מחנה עייס הלי ומי סיי תהלי עיי הלי פיי תהלי מליס הלי מנה ללתי ה (עשועי יוד סי קנה ספיי יי וסי תה בגי"ק):</p>	<p>סא.</p> <p>אלו כלים שאין האומן רשאי למוכרם בשביעית ממכרשה וכלי העול כו' זה הכלל כל שמלכמו מותרת לעברה אסור לאסור ולהימר מותר ולכלא</p>	<p>גיטין</p>	<p>פרק חמישי</p> <p>ובפאה מפני דרכי שלום: ת"ד ²מפרנסים עניי נכרים ⁴ עם עניי ישראל ימבקרוין חולי נכרים עם חולי ישראל יוקורבין מתי נכרים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום:</p>	<p>הניזקין</p> <p>מדיס ידי עוברי עברה בשעת העברה: ובוררת וזוחנת כו. גממא פרך אמאי הרי משודה על המעשות: זמן שהיא עמאה כו' לא</p>	<p>מסורת הש"ס עם הוספות</p> <p>(6) ששעת מה בית יב (7) חוספמא עיי הדין (8) עיי חוס יוד (9) כ' דיה ריי</p>
--	--	---------------------	--	--	--

<p>עין משפט נר מצווה</p> <p>בב א ב מיי (פיי) פיי מלי עממס הלי תורה אור השלם (א) ויקרא כה. יו</p>	<p>לח:</p> <p>לחיות מתי דהיה אמממס חמימס לדק הפת דלתי יולתי מוזת לעולס ולהכי לא מוקי הילא דלתי הגזמתי כגון דלמכ סיי קדושתי למתיס ומייה קסה דלי מדמתי</p>	<p>השולח</p> <p>לה. גופא אמר רב יהודה אמר שמואל ⁴ כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר ⁵ לעולם בהם תעבדו מיתובי מעשה בר' אלעזר שוכנס בבית הכנסת ולא מצא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה ²מצווה שאני: ת"ד</p>	<p>פרק רביעי</p>	<p>גיטין</p>	<p>מסורת הש"ס עם הוספות</p> <p>(6) ויבמות ט. לקמן ממ: (7) מסמ טו: פ"ה. (8) מוטה ג.</p>
--	---	--	-------------------------	---------------------	--

רבינו נסים השולח גט פרק רביעי גיטין

אסורא דפס ליה גביה יטל להרשו לבניו ולפיך לךך גט שחרור מן היורשים כמו שיחבאר בסמוך: **כך** המשחרר עבדו עובר בעשה. משמע דלא עשה גמור הוא דגמ' פרכינן מיתובי מעשה ברבי אלעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה ומפריקין מלוה שאני ואי עשה גמור הוא היי דמיין עשה שחרור משום האי מלוה ויש מהרמ"ס שלא אמרה תורה לעולם בהם תעבדו אלא משום שלא יתן להם מלכת חנם טענין שכתוב בעובדי כוכבים לא חנם וכו'ן דלכא מלוה לאו משום חנינה דידהו קא עביד אלא לנזק עממו והא ליה כטון דמי עלמנו:

<p>הרשב"א</p> <p>ומה ששאל ממך הנער, בשולח אדם ירך לנכרי (חולין צג, ב) איך יתישב עם מה שאמרו (ע"ז כ, א) אסור לתת מתנת חנם. ואמרת לו דהוא דשולח ירך לנכרי לא לחנם אלא לגמול למה שקדם או בגוי שאינו עובד עבודה זרה.</p> <p>יפה אמרת. ומקרא מלא דבר הכתוב (דברים יד, כא) לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי. וכל שכן לרבי מאיר דאמר אחד גר ואחד גוי בין במכירה בין לנתינה, ולא אמר הכתוב במכירה בגוי ונתינה בגר אלא להקדים נתינה דגר למכירה לגוי. וסתם מתנתין כרבי מאיר. ועוד שלא אמרו אלא מתנת חנם הא לסבה אפילו במקוה שיעורנו הגוי או יתן לו להבא מותר שאין זו מתנת חנם. וכן אפילו משום דרכי שלום. ואמרינן בפרק בתרא דעבודה זרה (סו, ב) רב יהודה שדר קורבנא לאבידונא ביום אידו, אמר ידענא ביה דלא פלח לעבודה זרה. וכן רבא שדר קורבנא לבר שישך.</p>	<p>שו"ת</p> <p>חלק א - סימן ה</p>	<p>רבינו</p> <p>עבודה זרה - פרק א - סימן יט</p> <p>אשר</p> <p>מתני' אין מוכרין להן במחזור לקרקע אבל מוכר הוא משיקוף. רבי יהודה אומר אף מוכר הוא על מנת לקון: גמ' מנא הני מילי. א"ר יוסי בר מניא (דף ב ע"א) אמר קרא לא חנם לא חתן להם חנייה בקרקע. ודוקא נא"י אבל נא"ל שרי. והרמב"ן ו"ל כחז דאף נא"ל אסור ואין נראה: (ב) דבר אחר לא חנם לא חתן להם מן. ד"א לא חתן להם מתנת חנם: לא חתן להם מן מסייע ליה (ב) לרבי יהודה דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם לומר כמה נאה (ג) עובד כוכבים זה. מנא חוספמא (פ"ג) ד"א געובד כוכבים שאינו מכירו או שהיה עובר ממקום למקום. אבל אם היה אוהבו או שכינו מותר.</p> <p>שאלו אלא וד' כמוכרו לו:</p> <p>פלפולא חריפתא</p> <p>(א) א"א חספמא. כדליתא גמ' אחר נשך כמ"ס חמוס: (ב) ד"א א"א תהנם גרסי. וברייתא היא לא מדברי ר' יוסי בר מניא: (ב) ד"א רב דאבר: (ג) עובר כוכבים זה. והכי לשון הרי"ף אבל גמ' סומת זו ונראה יותר גירסת רבי ורי"ף דגעובד כוכבים נמי שייך לומר שהוא נאה: (ד) בבוברד-י"א. כלומר שאינו מתנת חנם אלא כמוכר לו דמי שהרי ע"י שהוא אוהבו או שכינו הוא שאומר קן ומקבל גם ממנו הנאה מה:</p>
--	--	---

ספר מצוה תכו החינוך

שלא לחן ולרחם על עובד אלילים

שלא נחמול על עובדי עבודה זרה, ולא יישר בעינינו דבר מהם, כלומר, שנרחיק ממשבתנו ולא נעלה על פינו שיהיה כמי שהוא עובד עבודה זרה דבר תועלת, ולא יהיה מעלה חן בעינינו בשום ענין, עד שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ע"ז א ז) שאסור לומר כמה נאה גוי זה או מה נחמד ונעים הוא, ועל זה נאמר (דברים ז ב) ולא תחנם, ובא הפרוש על זה לא תתן להם חן, בענין שאמרינו. ויש מרבותינו שלמדו מלא תחנם, לא תתן להם מתנות חנם, והכל שרש אחר. ובירושלמי דעבודה זרה (פ"א ה"ט) לא תחנם, לא תתן להם חן, בלא תעשה. משו"שי המצוה. לפי שתחלת כל מעשה בני אדם היא קביעות

המחשבה במעשים והעלות הדברים על שפת לשון, ואחר המחשבה והדבור הם תעשה כל מלאכה, ועל כן בהמנענו במחשבה ודבור ממצא בעובדי עבודה זרה תועלת וכן, הגנו גמנעים בקף מלתיחבר עמם ומדרף אחר אהבתם מללמד דבר מכל מעשיהם הרעים.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (שם סה, א) בשאין נותנין להם מתנות חנם דדוקא למי שעובד עבודה זרה, אבל לא למי שאינו עובד עבודה זרה, ואף על פי שהוא עומד בגיותו לאכל שקצים ורמשים ושאר כל העברות כגון גר תושב, דמביין שקבל עליו שבע מצות מפרנסין אותו ונותנין לו מתנת חנם. ואמרו

זכרונם לברכה (ערכין כט, א) שאין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג. ועוד אמרו זכרונם לברכה (גיטין סא, א) שמתר לפרנס עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום. ויתר פרטיה, מבארים במסכת עבודה זרה (י"ד ס"י קנא).

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר על זה ושבח עובדי עבודה זרה ומעשיהם, זולתי בענין שימצא שבת יתר מאד לאמתנו מתוך שבתם עבר על לאו זה, ואין בו מלקות, לפי שאין בו מעשה, אבל ענשו גדול מאד, כי הוא סבה לתקלה מרבה שאין לה תשלומין, כי הדברים ירדו לפעמים בחרי טען השומעים, וכל יודע דעת יבין זה.

המדע הלכות עבודה זרה פרק י

ד וכן אסור לספר בשבחן, ואפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם, שנאמר ולא תחנם, לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים. ואסור ליתן להם מתנת חנם, אבל נותן לגר תושב, שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי, במכירה ולא בנתינה.

ה מפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. ואין ממחין בידי עניי עובדי כוכבים בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום. ושואלים בשלומם ואפילו ביום חגם מפני דרכי שלום. ואין כופלין להן שלום לעולם. ולא יכנס לביתו של עובד כוכבים ביום חגו לתת לו שלום, מצאו בשוק נותן לו שלום בשפה רפה ובכבוד ראש.

הַלְכוּת בְּרֻכּוֹת סִימָן רַבָּה

יו"ם (טו): י (לב) הַרְוָאָה אֵילָנוֹת טוֹבוֹת וּבְרִיּוֹת נְאוֹת, (טו) *אֶפְלוּ (ג) עוֹבֵד פּוֹכְבִים אוּ (ז) בְּהֵמָה, אוֹמֵר "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הַעוֹלָם, שֶׁשָּׂכַח לּוֹ בְּעוֹלָמוֹ". וְאֵינוּ מְבַרְךְ עֲלֵיהֶם אֲלָא פַעַם רַאשׁוֹנָה וְלֹא יוֹתֵר, לֹא עֲלֵיהֶם (לד) וְלֹא עַל אַחֲרֵיהֶם, אֲלָא אִם-כֵּן הָיוּ נְאִים מֵהֶם:

מְשֻׁנָּה בְּרוּרָה

אָחַר (ג) בְּיוֹצֵא בּוֹ חוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם [מ"א]: י (לב) הַרְוָאָה וְכוּ' וּבְרִיּוֹת נְאוֹת. בֵּין וּבְרִיּוֹת בֵּין נְקֻבוֹת. וְעַכְשָׁיו לֹא נִהְגוּ כָלֵל לְבָרַךְ בְּרַבָּה זוֹ [מ"א-אָדָם, (ג) עַן שֶׁם טַעְמוֹ], וּמִכָּל מְקוֹם נִכּוֹן לְבָרַךְ בְּלֹא שֶׁם וּמִלְכוּתוֹ: (ג) עוֹבֵד גְּלוּלִים. הֵינּוּ רַאֲיָה בְּעֵלְמָא דְמִסְתָּר, אֲבָל לְהַסְפִּיל בּוֹ בְּיוֹתֵר וּלְהַתְּבוּן בְּדַמְיוֹתוֹ אֶסְתֵּר [מ"א]. וְאֶסְתֵּר לֹמַר בְּפֶה נְאֻה-כִּוְתֵי זֶה, מְשׁוּם "לֹא תִחַנֵּם" [גמרא]: (לד) וְלֹא עַל אַחֲרֵיהֶם. אֶפְלוּ (ג) לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם:

שֶׁעַר הַצִּיּוֹן

עֲלָמָא לֹא יִבְרַךְ עָלֵיו לְעוֹלָם: (ג) וְלִי נְרָאָה, מְשׁוּם דְכָנְתָּ הַגְּמָרָא דְנָקָא קְשָׁהּ נְאוֹת בִּיּוֹתֵר, כְּדֵאִיתָא בְּרַמְבַּ"ם פֶּרֶק י' מֵהַלְכוּת בְּרֻכּוֹת, וְיָמִי יוֹכֵל לְבָרַךְ בְּרַבָּה: (לד) זֶהוּ לְבַעַת הַמְּחַבֵּר הַנִּי, אֲבָל לְהִישָׁאוֹמְרִים שֶׁם, גַּם בְּנֵה צְרִיף לְבָרַךְ לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים עַל אַחֲרֵיהֶם וְאֵלֵיהֶם רַבָּה בְּשֶׁם מְצַנְיָיוֹם-טוֹב וּשְׂאֵרֵי פּוֹסְקִים וְהַגְּרָא, דְלֹא כְּפָחִן:

יוסף

עבודה זרה - סימן ו

פני

בענין מתנת חנם לגוי

מתנת חנם לנכרי כדי שלא נתקרב אליהם ונתרחק מהם ככל האפשר. וכן מבואר ברמב"ם שהבאנו לעיל.

ואחרי שזכינו לזה נראה לפ"ז לבאר דברי התוס' דסברי דהיאכ דאיכא דרכי שלום אין זה מתנת חנם, ומשמע דליכא כלל איסור מתנת חנם, וכבר הקשינו לעיל דבפשטות האיסור קיים, אלא דהתירו משום דרכי שלום כמו דהתירו הרבה דברים מפני דרכי שלום.

ונראה דהתוס' סברי דאסור מתנת חנם אינו כדי שלא ירויה הגוי, אלא כדי שהישראל לא יתקרב אליו וימשך אחריו, אולם נראה דדוקא מתנה בדרך כבוד וחישיבות היא המביאה לידי קורבה ודוקא בהך גוונא אסור לתת, אבל בצדקה כגון הא דאיכא דמפרנסים עניים של עכו"ם מפני דרכי שלום, בהך ליכא חשש קורבה, משום דצדקה הוי בזיון והוה דכתבו התוס' דדרכי שלום אין בו מתנת חנם, כלומר כיון דהא דמפרנסי שהוא משום דרכי שלום, ובהך ליכא חשש קורבה ולא יבוא להמשין אחריהם, לכך אין בו כלל מתנת חנם, והוה דמדוקדק בדבריהם דאין בו איסור מתנת חנם, ולא דאיכא איסור אלא דהתירו משום דרכי שלום, ודו"ק.

ונראה דלדברינו יתבאר דברי ה"א, אנוי שמח" בטוב טעם, דמדבריו מבואר דבדבר הפקר מותר ליתן מתנה, והקשינו דכיון דהגוי מרויח מהכ"ת להתיר, ונראה דה"א, אור שמח" סבר בדעת הרמב"ם דטעם האסור אינו משום שהעכו"ם ירויח, אלא משום שמא ימשך, וכמו דביארנו דע"ז דנותן מתנה אישא קירוב הדעת וימשך אחריו, ונראה דהך חששא שמא ימשך שייך דוקא אם נותן משלו דבזה איכא קירוב הדעת, משא"כ כשנותנו מהפקר ליכא קירוב הדעת כ"כ, ולכך בגוונא דהא סובר ה"א, אור שמח" דמותר לתת, וליכא אסור מתנת חנם, וביאור זה מוכרח דאם נפרש דיסוד האסור משום דהוזהרו דירויח הגוי על ידו הרי אף בהפקר מרויח הגוי, אלא ודאי כדביארנו דאסור שמא ימשך וכשנותנו מהפקר ליכא קירוב הדעת כ"כ וליכא חששא שמא ימשך ודו"ק.

והנה הסתפקנו לעיל אי מותר לתת פחות מש"פ לגוי, ואפשר דתלוי בדברינו דאם נפרש דאסור לתת לגוי כדי שלא ירויח על ידינו מסתבר דאף בפחות מש"פ איכא ריוח דכיון דהגויים מקפידים על פחות מש"פ מסתבר דחשוב ואוסר, אמנם אם נבאר דאסור שמא ימשך אפשר דבפחות מש"פ ליכא חשש שמא ימשך דבפחות מש"פ מסתבר דליכא קירוב הדעת ואפשר דמותר.

והנה מבואר בדעת רש"י דאסור ליתן להם שום מתנה וכבר כתבנו דצ"ב כונתו בהא דכתב דשום מתנה אסור, ואפשר דכוונתו דאפילו בפחות מש"פ ג"כ אסור דשום מתנה אסור לתת, וצ"ע.

דברים מפני דרכי שלום. וכיון דחזינון דהא דמתירין משום דרכי שלום אין זה כטעם דמכירו דהרא קושיין לדוכתיין מה כונת תוס' בהא דכתבו דדרכי שלום אין זה מתנת חנם וצ"ע.

והנה הרמב"ם בפרק י' הלכות עבודה זרה הלכה י"ד פסק וז"ל: „וכן אסור לספר בשבתן ואפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, ק"ו שיספר בשבת מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם שנאמר „ולא תחנם“, לא יהיה להם תן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים, ואסור ליתן להם מתנת חנם, אבל נותן הוא לגר תושב שנאמר „ולגר אשר בשעריך תחננה ואכלה או מכור לנכרי“, — במכירה ולא בנתינה עכ"ל.

וב"אור שמח" כתב וז"ל: „ורדיק רבינו במכירה ולא בנתינה, הלא זה ידעינו מ„לא תחנם“, לא תתן להם מתנת חנם לר' יהודה דקיי"ל כוותיה (כלומר דמדוע כתב הרמב"ם פסוק חדש, הלא ידעינו מ„לא תחנם“), אך הורה לנו פרט חדש דביורשלמי פרק לפני אידיהן הלכה ט. לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם והתניא מעשה בר"ג שהיה מהלך בדרך וראה גלוסקין אחת וכו' אמר לטבי עבדו טול גלוסקין וכו' א"ל מבגאי טול גלוסקין זו וכו' ולא קאמר שום תירוץ, והברור דכוונתו דדוקא דבר שהוא ממון של ישראל אסור ליתן לגוי אבל דבר של הפקר ולא זכה בו עדיין שרי, ליתן לעו"ג, ולכך טבי עבדו דלית ליה זכייה לנפשיה, דמה שקנה עבד קנה רבו, ומי היה הוזהר ר"ג, ואיהו לא נתכוין לזכות בו, רק הגביתו כדי שלא להעביר על האוכלין, ולכך שרי ליתן לנכרי וכו'.

וזה שרייק רבינו מהך דנבילה של גוי במכירה ולא בנתינה, (ולא למד מ„לא תחנם“) והיינו, כמו בנבילה שהוא ממון של ישראל, הא מידי דהפקירא שרי וכו' עכ"ל.

ומבואר בדעת ה"א, אור שמח" דהא דאסור ליתן מתנת חנם היינו דוקא ממון ישראל, אבל מידי דהפקר דעדיין לא זכה בו מותר ליתנו, ומדוקדק זה מהא דהרמב"ם הביא פסוק שנאמר לגבי נבילה במכירה ולא בנתינה, דדוקא נבילה שהיא ממון ישראל בהך נאמר במכירה ולא בנתינה אבל מידי דהפקירא מותר. ויש לתמוה על חידוש זה, דלכאורה הא דאסרה התורה ליתן מתנת חנם לגוי, הוא כדי שהגוי לא ירויח על ידינו, וא"כ מה נפק"מ אי הוי ממון אי הפקר, וכיון שכן צ"ב הך חידוש דמותר לתת לנכרי מתנה מחפצי הפקר.

וליישב כל זה נראה דהנה יש לדון בטעם הא דאסרה תורה ליתן מתנת חנם לגוי דהתורה הרחיקה אותנו מהגוי כדי שלא נלמד ממעשיו, ולכך נאסרנו מלתת להם מתנת חנם משום דע"ז נתינת מתנה איכא קירוב הדעת וכדי למנוע הדבר אמרה תורה דלא ניתן להם מתנת חנם. וכן כתב ה"חנך" דאסור לתת

ע"ז י"ט. תנ"ה „לא תחנם“, לא תתן להם חנייה בקרקע ד"א לא תחנם וכו' דבר אחר „לא תחנם“ לא תתן להם מתנת חנם.

וכתב רש"י בד"ה ולעובד כוכבים במכירה וז"ל: „אבל בחנם אסור ליתן לו שום מתנה עכ"ל. והא דדקדק דאסור ליתן שום מתנה צ"ב, דלכאורה כונתו דשום מתנה אסור ליתן, וקשה דוהו פשיטא, ובהמשך יבואר יותר.

והתוס' בד"ה ר' יהודה אומר דברים ככתבן הקשולמאן דאסר וכי לית ליה ההיא דמפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום וי"ל דדרכי שלום אין זו מתנת חנם עכ"ל.

ובהו דתירצו דהיאכ דאיכא דרכי שלום אין לאסור משום מתנת חנם יש לדון מה כונתם, דבפשטות יש מקום לומר דאסור מתנת חנם עודנו קיים אלא דתו"ל דהתירו מפני דרכי שלום וכמו דמצינו הרבה דברים דהתירו חז"ל מפני דרכי שלום, ועיין במסכת עירובין דף סד: בדברי התוס' דכתבו וז"ל: והא דתניא בהניוקין מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום ההיא נמי שרי מפני דרכי שלום עכ"ל. ומבואר בדעתם דהאיסור של מתנת חנם עודנו קיים, אלא דשרי מפני דרכי שלום.

אמנם כסוגין ביארו התוס' דדרכי שלום אין זה מתנת חנם ומשמעות דבריהם דאין כלל איסור משום דאין זה כלל מתנת חנם דבריהם צ"ב.

ואפשר היה לפרש דביאור דבריהם הוא מהא דאיכא בתוספתא, דכמו דבמכירו מותר לתת לו משום דאין זה נחשב למתנת חנם דהוי כמכורו ולמכירה הוי כלצורך כמו כן כשמפרנס עניי עכו"ם מפני דרכי שלום הרי כונתו להגדיל ולהרבות שלום והוי לצורך ולכך ליכא אסור.

ולפי ביאור זה משמע דדרכי שלום הוי לצורך ולכך מותר, והוי כמכירו דמבואר בתוספתא דמותר, אמנם פשטות הלשון אינו כן, ועיין בלשון המחבר יור"ד סימן קנ"א סעיף י"א דפסק וז"ל: „אסור ליתן מתנת חנם לעובד כוכבים שאינו מכירו עכ"ל. ומשמע דבמכירו מותר, ובהלכה י"ב פסק וז"ל: „מותר לפרנס עניייהם ולבקר חוליהם ולקבור מתייהם וכו' משום דרכי שלום עכ"ל. ומשמע דדרכי שלום ומכירו הוי שני דינים נפרדים, וביותר משמע בלשון המחבר ב„חושן משפט“ סימן רמ"ט סעיף ב', דכתב שם וז"ל: עכו"ם שאינו גר תושב, אסור ליתן לו מתנה א"כ הוא מכירו או אם יש בדבר משום דרכי שלום עכ"ל. — חזינו להדיא מדעת המחבר דדון מכירו ודין דרכי שלום הם ב' דינים נפרדים, דהא דמכירו מותר משום דהוי לצורך וליכא כלל איסור של מתנת חנם, (אין זה חנם), ואילו הא דמותר מפני דרכי שלום הוי דין נוסף דאע"ג דמצד הלכות עכו"ם יש לאסור לתת לו מתנת חנם, אפ"ה משום דרכי שלום יש להתיר וכמו דמצינו דהתירו חז"ל הרבה

עיקרי הדינים

מ"מ האיסור נאמר בכל אומות העולם^(ט). ויש מקילין בישמעאלים שאינם עובדי ע"ז^(י). ויש להחמיר בכל האומות^(י). ויש שמיקל בנכרים הגדורים בגדר דת, ויש לעיין לדבריו בגדר הנכרים בזמננו^(י).

ה. במומר שאנו מצווין להחיותו בודאי חייבים לגמול עימו חסד^(יא). ויש לעיין כשבא לפנינו אדם שיש לנו ספק אם הוא יהודי או נכרי, האם יש לחוש לאיסור לא תחנם^(יב).

מסתימת השו"ע ביו"ד [שם] שלא חילק. ועיין עוד בסמ"ע חו"מ [סי' רמט ס"ק ב'], וכן כתב המהר"ם שיק [נתרי"ג] מצוה תכז] עיי"ש. וכבר הוכיח בנשמת כל חי [שם] מכמה פוסקים שסתמו כה"י שאף לישמעאלים אסור ליתן מתנם חנם עיי"ש.

ח. המאירי בע"ז [שם] ובפסחים [דף כא ע"ב] כתב וז"ל: כל שהוא מן האומות הגדורות בדרכי הדתות ושמודות באלהות לא אסרה תורה ליתן להם מתנת חנם, ורק עובדי האלילים שאינם גדורים בגדר שום דת בעולם אסרה תורה ליתן להם מתנת חנם, משום שאנו גוזלין בכך הגר תושב שאנו מצווין להחיותו, [אף שהיום לא נוהג דין גר תושב גוזלין מהישראל הראוי ליתן לו] עיי"ש.

יש לדון לפי דבריו בנכרים בזמננו האם דינם כגדורים בגדר דת ושמודות באלהות, ועיין עוד ברמ"א [או"ח סי' קנז] שכתב שמותר לשתף נכרי בזה"י אף שמזכירין הע"ז כוונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשפין שם שמים וד"א ולא הוזהרו על השיתוף עיי"ש. המקור לדין זה התוסי' בבכורות [דף ב' ע"ב ד"ה שמא], תוסי' סנהדרין [דף סג ע"ב ד"ה אסור לאדם], ועיין עוד במנ"י [מצוה כו אות ה'] בארוכה.

הפוסקים לא הזכירו דברי המאירי, ואפשר שלא היה בידם ספר המאירי. יא. באהבת חסד [דיני הלואה פי"ג אות ב'] הוכיח שמומר לתיאבון מצווין להחיותו, דאף שהרמ"א ביו"ד [סימן רנא סעי' ב'] כתב שעברין לתיאבון אין חייבין להחיותו, כבר כתב בביאור הגר"א [שם] שלדעת התוסי' חייבים להחיותו, וכן כתב הפ"ת [שם] בשם בכור שור ועוד כמה תשובות שמצווין אנו להחיותו, אבל אם ידוע לנו שהוא מומר להכעיס או מחלל שבת בפרהסיא אין לגמול עמו חסד עיי"ש.

יב. בפירוש משנה אחרונה במכשירין [פי"ב מ"ז] כתב: אחד שבא ממדינת הים ואמר שהוא יהודי, לדעת רש"י אינו נאמן ואם קידש אשה אין חוששין לקידושין, ודעת הרמב"ם דאם קידש זה ספק. אולם התוסי' ביבמות [דף מ"ז ע"א] כתבו שנאמן לומר שהוא יהודי ועיין בארוכה בשו"ע אה"ע סימן ס'. עכ"פ כל שאין ידוע לנו אם הוא יהודי או נכרי כגון עולה חדש מרוסיה [או ממדינות אחרות שיש בהם ספקות] יש לפנינו ספק מצוה להחיותו לצד שהוא יהודי, וכידוע כל ספק מצוה לחומרה, ואף שיש לפנינו גם ספק איסור מצד לא תחנם. אם הוא באמת נכרי, והטעם אפשר לומר ע"פ מה דמוכח מהרמב"ן והרשב"א בניטין [דף לח ע"ב] דשונה לאו דלא תחנם משאר הלאוין שבתורה דכל שיש לפנינו קיום מצוה לא אסרה תורה בלא תחנם, כיון שאין נותן לשם חנינה כי אם לצרכו, דכל הלאו דלא תחנם נאמר כשנותן לו מליבו הטוב שמרחם על אומות העולם, אבל כאן נותן לו שחושב שהוא יהודי ואף שכאן יש לפנינו רק ספק מצוה, מ"מ כיון שאינו נותן לשם חנינה כי אם לקיים ספק מצוה אין כאן איסור לא תחנם במקום שיש איבה בודאי יש מקום להקל דמפרנסים עניי נכרים מפני דרכי שלום, אף שהוא באמת נכרי כמו שנתבאר [בפי"ב אות טז], אבל במקום שאין איבה ואין דרכי שלום יש לעיין בזה, דאפשר דשב ואל תעשה עדיף שיש כאן ספק עבירת לאו דלא תחנם לצד שהוא באמת נכרי. [דיש לחקור בלאו דלא תחנם לתת לאדם שלא ידוע אם הוא יהודי או נכרי האם נאמר בו הלאו דכבר נתבאר דהלאו נאמר שנותן מליבו הטוב שמרחם על אומות העולם, והרי כאן חושב שהוא יהודי ולא משום שמרחם עליהם.] וצ"ע.

א. נאמר במקרא "לא תחנם"^(ט), ג' דרשות נאמרו במקרא הזה. א. לא ליתן להם לדור בקרקע בא"י. ב. לא לתת להם חן ולשבחם. ג. לא לתת להם מתנת חנם^(י).

ב. העובר על אחת מכל אלו עובר בלאו זה^(י). ועונשו גדול מאד כי הוא סיבה לתקלה מרובה שגורם להדבק עם הנכרי וללמוד ממעשיו הרעים^(י). ג. אף שהמקרא "לא תחנם" נאמר בשבע אומות,

א. דברים [ז' ג].

ב. בע"ז [דף כ' ע"א] אמרו: דאמר קרא "לא תחנם" לא תתן להם חנייה בקרקע וכי' וז"ל הלבוש [יו"ד סוף סי' קנא] בביאור הסוגיא, דאי ללא תתן להם חן לחודיה לימא קרא לא תחנם דמשמע לשון חנייה, מאי לא תחנם חסר, אלא קרי ביה לא תחנם, כלומר לא תתן להם מתנת חנם. ואי למתנת חנים לחודיה לימא קרא לא תחנים, אלא קרי ביה לא תחנם בפת"ח תחת התי"ו שהוא לשון חניית קרקע, ש"מ כולהו, עיי"ש. ועיין עוד ברבינו בחיי [פי' ואתחנן] שם שלמדנו מכאן כמה גדול כח התורה דתיבה אחת מתפרשת לכמה ענינים עיי"ש. עיין עוד במנ"י [מצוה תכ"ו] בשם ספר יבין שמועה שדרש גם שאסור לעלותו מהבור עיי"ש.

ג. מוני המצוות נחלקו בלאו זה, א) הסמ"ג [לאוין מח] נקט לאו זה לענין שלא ליתן להם חנייה בקרקע בא"י, ולא ליתן להם חן ולשבחם. ב) הסמ"ק [קלי"ה] פירשו שלא ליתן להם מתנות בחנם, ולא ליתן להם חן ויאמר כמה נאה עובד כוכבים זה. ג) הרמב"ם [בסהמ"צ לאוין נז] פירשו שלא לשבח הנכרי. ד) החינוך [מצוה תכז] פירשו שלא ליתן להם חן, שלא ישבחם, ולא ליתן להם מתנה בחנם. ולקמן יפורט כל אחד במקומו, ודינים אלו הובאו להלכה ברמב"ם בהלי ע"ז [פ"י הי"ד] ובשו"ע יו"ד סימן קנא [סעיף י"י]. ד. לשון הרמב"ם הלי ע"ז [פ"י הי"ד] הובא בארוחת חיים [ח"ב הלי ע"ז] ובהחינוך [מצוה תכז] ובהר"ן בע"ז [שם].

ה. כן מתבאר מדברי התוסי' בע"ז [דף כ' ע"א ד"ה אמר] ומדברי התוסי' ביבמות [דף כג ע"א ד"ה הווא], וכן משמע מסתימת הרמב"ם בהלי ע"ז [פ"י] והחינוך [מצ' תכז] כמו שמבאר המנ"י [שם] דדעת הרמב"ם והחינוך כהתוסי' עיי"ש. וכן הוא באשכול בהלי ע"ז [דף קכג] דאיסור מתנות חנם נאמר בכל האומות ולא רק בז' האומות עיין במה שהוכיח זאת. והכי סתם הב"י [חו"מ סי' רמט] שבכל האומות נאסר חוץ מגר תושב שהותר ליתן לו מתנה עיי"ש, והובא בפרישה [שם], והכי פסק השי"ך יו"ד [סי' קנא ס"ק יח] עיי"ש, ועיין בארוכה בספר נשמת כל חי [להגרי"ח פאלאגי סי' נד] במה שהוכיח מכמה פוסקים שנאסר בכל האומות עיי"ש, ובספר מזבח אדמה [לבעל פרי אדמה, ח"ד דף יב] כתב לענין ליתן מתנת חנם צריך להחמיר בכל האומות עיי"ש.

ו. בתשו' הרשב"א [ח"א סי' ח'] מתבאר שנכרי שאינו עובד ע"ז אין בו איסור לא תחנם. וכן מובא ברלב"ג עה"ת פי' ראה על הפסוק "לגר אשר בשעריך" דכתב בעובד ע"ז אסרה תורה ליתן לו מתנת חנם עיי"ש. ועיין עוד בב"ח חו"מ [שם] במה שתמה על הב"י שכתב בדברי הטור [שם] לאו לאפוקי ישמעאלים, דלמה היה להטור לכתוב אסור ליתן מתנה לעובד ע"ז ולתת מכשול שיבינו למעט ישמעאלים עכ"ד. (בטור השלם מובא המשך להב"ח [מדפוס יש] בזה"ל ואפשר שהטור כתב עובד ע"ז משום הצנזור והיה כתוב לגוי.) ואח"כ מצאתי בספר נשמת כל חי [שם] שכתב שהשמיטו מהטור המילה גוי, וסיים (הנשמת כל חי) מלשון הכס"מ הלי ע"ז [פ"י הי"ב] שכתב שאינו עובד ע"ז מותר לרפאותו ולהעלותו מהבור. ומהחינוך [מי תכז] שכתב שאין נותנים מתנת חנם דוקא למי שעובד ע"ז, משמע דכשאין עובד ע"ז שרי, עיין מה שמאר"ך. אבל הסמ"ג [לאוין מח] כתב שאיסור זה נאמר רק בז' אומות עיי"ש.

ז. כן דעת הב"י חו"מ [שם] והפרישה [שם] והשי"ך יו"ד [שם], וכן מתבאר

אבן

הלכות זכיה ומתנה - פרק ט

האזל

הלכה י' יא אבן שכים שצוה ליתן לעכו"ם מתנה אין שומעין לו שזה כמו שצוה לעבור עבירה מנכסיו אמר פלוני עבדי עשו אותו בן חורין או שאמר עשיתו אותו בן חורין או שאמר הרי הוא בן חורין כופין את הירושין ומשחררים אותו שעבר ישנו במקצת מצות.

לעולם בכם העניו הוא משום לא תחנם דעבד לא שייך לא תחנם, ואף דשם הוא משום מלוא וכן כיון שלעבדו אינו חייב גמול כו"ל מתנת חנם מ"מ לא מחביר כן כיון שעושה בשביל שרובה לשלם לו גמולו.

אכן בלמח כרמז"ם לא סבר כלל כל דלא תחנם לענין מתנת חנם דצפוק י' מבי' עכו"ם כחז דלא תחנם אתה שלא למכור להם קרקע, והא דאסור ליתן להם מתנת חנם הוא מקרא דלגך אשר בשעריך תחנם ואכלה או מכור לנכרי, וכרי' יהודים שפסחים דף כ"ב דדברים ככתבו, ולפי"ז נראה דכיון דילפינן מקרא דאו מכור לנכרי במכירה ולא בנשואה צעין מכירה ממש, ולכן לזד מה שכתב בכ"מ דלא שייך חז' לעבדו אלא אפי' אם עכו"ם יתן לישאל מתנה אסור לישאל להחזיר לו מתנה דכיון דעכ"פ אין כאן חיוב על הישראל להחזיר לו מתנה והוי רק מתנה בשביל מתנה אסור מקרא דאו מכור לנכרי דאמרין במכירה ולא בנשואה, ולכן שפיר כולך כרמז"ם לומר בטעמא דעבד ישנו במקלח מלוא, אבל משום הא דלעולם בכם העניו שפיר כתב כ"מ דלכא דאסור כיון דאינו משחררו בשביל חסד אלא משום גמילות מה שעשה לו, דבזה לא צעין שיכיר דוקא גדר מכירה. וע"ז כתב כרמז"ם דאין דינו כעכו"ם דליצטו מכירה ממש.

כתב המ"מ שהקשו ע"ז דהא המשחרר עבדו עובר בעשה וכתב כרמז"ם ושנא נאמר שכל שאמר הכז לשחררו אומדין אותו שעשה לו טובה שכוון חייב לו כך על גמולו דהחוקי אינוי צעזעים בעשה לא מחזיקין, וכיון שכן הרי הוא כמוכרו לו, ומכ שאלסרה תורס לשחרר עבדים [כוא] בלא גמילות טובה אלא בלאו כלז והלז יודע אס לחסד אס לגמילות עכ"ל, וכתב ע"ז הכ"מ דלע"פ שכתב המ"מ דאית לן למימר שעשה לו טובה נכי דלא עבר משום משחרר עבדו סוף סוף כיון דעבדו הוא אינו חייב לו שום גמול עליה וכ"ל מתנת חנם שחסור משום לא תחנם, ומשום הכי כתב רבינו דשני בעבד משום שישנו במקלח מלוא עכ"ל, וחילוקו אינו מבורר כלל דכיון שאינו אלא משום גמילות טובה למי יס כאן לא תחנם, וכרמז"ם צעין דף ל"ח כתב בדין דכיון שמשחרר משום מלוא ליכא לא תחנם, וכרמז"ם חלק שם עליו רק בזה דאין לומר דטעם

אגרות יו"ד - ח"ב - סי' קיז משה תשובות חלק ד - סימן קצו והנהגות

דבר בענקעט לכוננת אספת כספים לדבר מצוה אם מותר לכבוד נכרי

ובדבר שהיהודים רוצים לעשות בענקעט לכבוד נכרי באיזה אולם כדי שיבואו בשבילו הרבה אורחים ויתגדבו בשבילו עבור הדבר מצוה, אין לומר שהוא דבר איסור ממש, שמצד ביבש קצירה שאיתא בב"ב דף י' כיון שמה שיתקבץ לצדקה על ידו הרי כוננתו אינו למצוה אלא לכבוד שאין בזה זכות ומצוה כל כך. ואם בשביל טעם חלול השם שצריכין להנכרי דאיתא ברש"י בנהדרין דף כ"ו וטעם זה נפסק להלכה בסימן רנ"ד סעיף א' כדאיתא בט"ז ושי"ך ס"ק א' עיי"ש. שהכוונה שהוא ביוון להיהודים שגם זה נחשב חלול השם, הרי אם אי אפשר לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטלה מהנכרי בצנעא ה"ז מותר כדאיתא בנהדרין ובש"ע שם, ואיכ הרי אפשר שהגבאים ומנהלים מוסד המצוה לא יכלו להשיג ההכרחיות עבור המצוה מצדקה של ישראל שלכן אין לאסור אם האמת כן. אבל בכל אופן הוא ענין מכווע שאין להגבאים ומנהלים של מוסד מצוה לעשות זה אף שאין בזה איסור ממש ויטריחו להשתדל להשיג כל הצורך מיהודים החייבים בהמצוה.

ובאם צריכים לעשות בענקעט לאיזה נכרי שעשה טובה לבני העיר להכרת טובה על מה שעשה להם מכבר ולא למטרת אספת כספים לצדקה הוא דבר המתיר ממש.

ידידו מוקירו משה פיינשטיין

לספר בשבח עכו"ם

האיסור בכל עובדי ע"ז וכולולים בו גם הנוצרים העובדים בשיתוף, ולרוב הפוסקים אפילו בני ישמעאל בכלל ואסור למכור להם קרקע בארץ ישראל, ודלא כספר "פרי האדמה" שמחיר למכור לבני ישמעאל שאינם עובדי ע"ז.

אמנם בלשון חז"ל וש"ע מצינו איסור זה רק כשמשבח מעשיו או מחבב דבריו או כמה הוא נאה, ולא מצינו להריא איסור לשבח אותו בחכמתו, ואדרבה חז"ל אומרים חכמה בגויים תאמין, והחושב שאין חכמה באומות העולם הוא טועה, וכן מצינו שהרמב"ם משבח מאד את אריסטו מפני חכמתו, ומשמע שזה אינו בכלל האיסור. ויש לומר הטעם דדוקא כשמשבח אותו מפני יופיו או מעשיו ודכרוי מצוי שיבוא עי"ז לידבק בו ולחפש קירבתו ולכן התורה אסרה, אבל אם משבחו רק בחכמתו, יבוא לכל היותר ע"ז לשמוע ממנו חכמתו וע"ז לא תששה תורה כ"כ. ויש לצדד עוד שהאיסור הוא רק באדם פרטי כשמשבחו, ששייך ע"ז זה להחביר עמו, אבל כשמדבר על מנהלי המדינה מי חכם או מי טוב לאנשים, לא יבוא ע"ז להיות אצלו קרוב ורירי, וע"כ לא חיישינן. וד"ז צ"ב.

אמנם למעשה נאה ויאה הרבר כשמשבח עכו"ם שהוא חכם גדול, כראי להוסיף "לא בגדולים שלנו", ובוה וראי אין האיסור, וכלשון החינוך הנ"ל, ומרומם ומקדש בזה שם שמים.

כתב בש"ע יו"ד סי' קנ"א אסור לספר בשבחן של נכרים אפילו לומר כמה נאה עכו"ם זה בצורתו. ק"ו שישפר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו. ותמוה שלא שמענו נהגין איסור לשבח עכו"ם על פעולותיו להצבירו, ואדרבה מצוי שמשבחים עכו"ם ממנהיגי המדינה שהוא חכם ולא שמענו מעולם שיש בזה איסור, והלוא לכאורה כיון שאסור מה"ת מקרא דלא תחנם לשבח את גופו שהוא נאה הוא הרין לשבח בחכמתו.

ובשם מרן הגר"ז מבריסק מוסרים שאפילו חכם באומות העולם לא מברכים עליו ברוך שנתן מחכמתו לבריותיו, אלא אם כן הוא מקיים שבע מצוות ומאמין בייחור השם, שכלי זה בהא גופא שאינו מקיים מוכח שאינו חכם והיאך נברך עליו על חכמתו.

ועיין בחינוך (תכ"ו) "והעובר על זה ושיבח עובדי עבודה זרה ומעשיהם זולתי בענין שימצא שבח יתר לאומיתו מתוך שבחם, עבר על לאו זה, ואין בו מלקות שאין בו מעשה, אבל ענשו גדול מאד, כי הוא סיבה לתקלה מרובה שאין לה תשלומין, כי הדברים ירדו לפעמים בחדרי בטן השומעים, וכל יורע דעת יבין זה".

והנה עיקר הפסוק דלא תחנם נאמר בשבע אומות, אבל עיין בתוס' ע"ז כ. (ר"ה דאמר קרא) שהאיסור הזה הוא בכל האומות, והרמב"ם פירש

תשובות חלק ד - סימן שי והנהגות

איסור לא תחנם במסחר בנקאי ובורסה

משלהם משרדים וקרקעות בארץ, וכשגוי קונה מהחברה מניות, מוכרים להם בזה זכות בקרקע ארץ ישראל, ועוברים באיסור תורה דלא תחנם, ולא מצאנו ידינו והגלינו במסחר בבורסה בארץ, ורובא דרובא של החברות הגדולות רשומים בבורסה וקונים מניות שלהם בארץ ובחז"ל, וחלק ניכר מהקונים הם עכו"ם, אבל ענין זה של בעלות במניות צריך בירור יסודי ומקיף, ויש לומר שדוקא בחמץ דאסרין בו גם גורם לממון מחמירין במניות. אמנם כפי ששמעתי גדר מניות וזכות בעלי מניות הם כפי שקובעים הממשלה, ובשנים האחרונות בארץ וגם בחז"ל הוסיפו בחוקי המדינות על זכות בעלי המניות והם היום כבעלים ממש, וכ"ז צריך עוד בירור יסודי ומקיף.

לציין שהיהודי העושה עסק עם הבנק נעשה שותף רק לעסקים שאין בהם חשש איסור, והיינו כגון איסורי שבת או לא תחנם וכדומה, אבל בהיתר עיסקא הרגיל אצל הבנקים (מלבד הנוסח המהודר שסודר לבנק פא"י באישור בר"ץ דעדה החרדית שנת תשר"מ) לא הוזכר שבעסקים שיש בהם איסור שבת או לא תחנם וכדומה מעיקרא לא משתתף, וצ"ל דס"ל דהשותף במניות אין דינו כשותף ממש, אבל ד"ז צריך הכרעת הפוסקים ולענין חמץ החמירו ואכמ"ל.

ובעצם לא רק בבנקים ישנה בעיה זו, רק החשש הזה קיים בנוגע לכל החברות הגדולות בארץ שרשומים בבורסה כאן או גם בחז"ל, ויש להם

ואוסוף כאן הערה נחוצה, שלכאורה רובנו נכשלין באיסור תורה דלא תחנם, שהבנקים בארץ ישראל רשומים בבורסה, ובכל העולם יש שקונים מניות אלו כרי להרויח בהם ע"י שיעלה מחירים, ויש בין הקונים בארץ ובארצות תבל גם גויים, וחלק ניכר מהמניות נקנים ע"י עכו"ם, ומצוי מאד שיהודי לא משלם מה שלוה מהבנק, ומטעם הבנק גובין ממנו את קרקעותיו ושייכים מעתה להבנק, והיינו בשותפות עכו"ם, וזה אסור מה"ת, שלפי דברינו אף אם הגוי לא יגור שמה, עצם בעלותו אסרה תורה והיינו גם בשותפות, וכל בעלי מניות שמשתתף עמהם גויים, לזכות בקרקע ארץ ישראל, נכנסו לחשש איסור תורה דלא תחנם. ובהיתר עיסקא שהוצאתי לאור דקדקתי

דין אם מותר לתת חן לעבדים כשאינו מתכוון אלא לטובת והנאת עצמו

בפנינוגא הריפהא דענה קאי, נהחיר נומד כמה נאה עבדים זה במכירו, וזה דבר שאין בו הכנה, דא"ל נומר כלל דאיסור אמירה זו שאינו משום איסור מתנה חנם יהא מותר במכירו. ושיניתי בחוספסחא (סופ"ג דפי"ז) ושם לא נזכרה כלל כך דרשה דגא חתן להם הן רק דרשה דלא חתום גא חתן להם מתנה חנם וענה קא מסיים, בד"ל צומן שאינו מכירו כ"י הרי דאיסור מתנה חנם נלבד כ"י החוספסחא להחיר במכירו. גם החוס' ע"ז כ"י. (ד"ה ר"י אומר) הביאו בן בשם החוספסחא לענין איסור מתנה חנם, ופשיע שגם הר"ש"ג לא הביא חוספסחא זו אלא כלפי מש"כ לפניו זה בצמור, ד"ל לא חתן להם מתנה חנם. ואזני ט"ס יב בדברי הפלפולא הריפהא ובמקום "שאומרי" בן ל"ל "שעשה" בן, וקאי אמתנה מתנה לעבדים.

ד ופי"י ירושלמי (פי"ק דפי"ג ה"ט) ר"ש ר"א בשם ריב"ח גודלת ישראל לא תגד את הנכרית משום לא חתן עליהם חן (המגדלת שער הנשים לייפות אותן, פ"מ). והנה מדלא קאמר ישראלית לא תגד את הנכרית אלא "גודלת" ישראל לא תגד כ"י, משמע דמירא בגודלת שאומתה כ"י ופשיע בן בשכר ואפי"ה לא תגד את הנכרית, מוכח כמש"כ דאיסור לא חתן להם חן אף בשכר מירא ולא רק בחנם דוקא.

ה ואמנם צומנינו זה נמלאתה כמה ישראליות בעלות מספרות נשים ואין נזכרות כלל שלא ליפות נשים נכריות

והרי הדבר מפורש בירושלמי הג"ל דאיסורא באין חולק ומדוע אין איש שם על לב להחיר אותן על כך? והנה ברמב"ם טושו"ע ובכל ספרי הפוסקים שמה"י נא נמלא מבואר דין זה שיהא איסור ליפות את הנכרית, ואולי כיון דבש"ס דין לא נזכרה דרשה זו צומן זה לאיסור ליפות את הנכרית ע"כ לא קיי"ל כ"י דירושלמי. — ואזני י"ג ג"כ עפ"י מש"כ בספר החינוך (מלוה חכ"ו) דמה שאמרו חז"ל שאין נותנין להם מתנה חנם היינו דוקא למי שעובד עבדים אצל למי שאינו עובד מותר ב"ש. וכזה עיי' גם בשו"ת הרשב"א (סי' ח'). ולפי דבריהם מסתבר דה"ה כשאסרו לתת להם חן היינו ג"כ למי שעובד עבדים דוקא. דכיון דקרא דלא חתום לא מירא אלא צמי שעובד עבדים ולפיכך כדרדשינן מני לאיסור לתת להם מתנה חנם ע"כ לא איסור אלא לעבד עבדים, א"כ ה"ה כדרדשינן נמלאתה קרא גופא לאיסור לתת להם חן ג"כ לא אסר אלא צמי שעובד עבדים. ועל כן כיון שהעבדים שנינו לאו עובדי עבדים הם אין נזכרין שלא ליפות.

א כ"י בשו"ע יו"ד (סי' קנ"א סעי' י"א) אסור לתת מתנה חנם לנכרי שאינו מכירו. ושם (סעי' י"ד) כ"י אסור לספר בשבחן של נכרים אפי' לומר כמה נאה עבדים זה בצורתו ק"ו איסור בשבחן משע"ו או שיחבב דבר מדבריו אצל אם מכוח בשבחן יהודות נהקב"ה שגרא בר"י נאה כזו מותר עכ"ל. הנה באיסור לספר בשבחן של נכרים, נא כ"י בשו"ע נכרי שאינו מכירו כדרך ש"י לענין איסור לתת להם מתנה חנם (סעי' י"א), מוכח מה דלספר בשבחן אסור גם במכירו, ואף דמכירו הוי כמוכרו לו, מ"מ דוקא באיסור לתת להם מתנה חנם הוא דמחיר בחוספסחא מוצא בחוס' ע"ז כ"י. (ד"ה ר"י אומר) במכירו מפני שהוא כמוכרו לו דשוב לא הוי ענייבו שם מתנה שהרי העבדים ישנם בו גמולו או שילם כבר כמש"כ העו"ש שם (סי' ח') ופי"י גם דר"ן גיעין פרק השולח (ד"ה כל המשחרר עבדו) ובמ"א (סי' ז' סק"ל). אב"ג לתת להם חנם חן הוי ככל שאר איסורי תורה שלא הותר לעבד עליהם מ"ה ב"ע כ"י. שהרי אין עטם האיסור בזה בשביל שהוא מהנה לעבדים כהנה כדי שחמור שאלו הניב או יגיב לו לישאר: עבדו טובה הנאה מן העבדים יהא מותר. ופי"י ברמב"ם (פי"י מה"י עבדים ה"ד) אסור לספר בשבחן ואפי' לומר כמה נאה עבדים זה כ"י מפני שגורם נהדבק עמו ולנמוד ממעשיו הרעים כ"י עכ"ל. וכעין זה בחינוך (מלוה חכ"ו) בהמנעו במחשבה ובדיבור ממלא בעובדי ע"ל חובלת וכן הגנו ומנעים בכך מלהחבר עמהם ומרדוף אחר אהבתם ומלמוד דבר כ"י מעשיהם הרעים עכ"ל נשון קודש שנהנה א"ש. ומה ש"יך ח"כ להחיר בזה משום שאינו עושהו לעובד העבדים, אנה לחובלת והנאה עלמו שיגיע לו ע"כ מעבדים זה. ועכ"פ הדבר ברור דכיון שאין האיסור בזה משום עשיית עובד בחנם לעבדים ח"כ גם כשאינו אומר בן אלא בשביל הנאה שיגיע לו תהא ג"כ אסור.

והנה הר"ש פ"ק דפי"ג (הל' י"ט) כתב, נא חתן להם חן כ"י אסור לאדם לומר כמה נאה עבדים זה הניח בחוספסחא בד"ל בעבדים שאינו מכירו כ"י אב"ג אם ה"י אהבו או שכיבו מותר שאין אלא כמוכרו לו עכ"ל. וכי עלה בפנינוגא חריפהא (אות ד') כמוכרו י"י, כלומר שאינו מתנה חנם אלא כמוכר לו דמי, שהרי ע"י שהיא אהבו או שכיבו הוא "שאומרי" בן כ"י לפי שהר"ש"ג מביא הך חוספסחא דמכירו ש"י, אחר הך דינא שגא יאמר כמה נאה עבדים זה, הדין

הקהתי

חלק ד - יו"ד - סימן רט

ש ב א

א ונראה לפשוט שאלתנו מש"ס עירובין (ק"ע ע"ב) דרבי אלעאי מלא גלוסקין בדרך ולא ה"י ראוי לאכלו דה"י בחזקת פת עבדים עיי"ש ומלא לנכרי אחד ונתנו לו ועיי"ש בתוס' ד"ה ולמדנו, דלאקור ליתן מתנה לעבדים שאינו מכירו עיי"ש.

[ולכ"י משמע דתוס' ק"ל דלאקור ליתן מתנה אף לנכרי שאינו ע"ז דאל"כ מה מקשה דלמא נתן ר"א לעבדים שאינו ע"ז.] ומשמע דלאקור ליתן לעבדים אעפ"י דאינו ראוי לישראל ואינו צריך לאכדו אם אינו נתנו לעבדים, ואין לומר דהתם ה"י אפשר למוכרו לעבדים ואינו צריך לאכדו ומקשים התוס' שפיר, הא מ"מ מה מקסי התוס' דלמא איירי דא"ל ה"י לר"א למכרו לעבדים אלא ה"י מאכדו אם לא ה"י נתנו לעבדים וע"כ נתנו לעבדים כדי שלא יעבר על ב"ת אלא משמע דלא נתייר ליתנו לעבדים בחתנה דאפשר שיתנו במקום התרופה ולא לאכדו ממש נדיים ודו"ק.

העולה להלכה: אסור שיתנו לעבדים שאינו מכירו אלא וינחו עד שירקב וכדומה ואל יאכדו נדיים.

והנה בעבדים המכירו וכדומה בודאי אין חשש לתנו לו, אך בעבדים שאינו מכירו ואפילו אינו ע"ז דהא הדין וצו"ע חו"מ ממחירין אפילו אינו ע"ז.

ולכ"י דאיסור ליתן מתנה לעבדים אסור מה"ת מלא חתום ואיסור כל תשחית הוי מחלוקת בשאר דברים חוץ מקו"ץ אילו אי הוי מה"ת או רק מדבבן ע"י בשד"ח ח"א (ק"יג) וח"ד (מ"ה ע"א).

ואם נאמר דב"ת בשאר דברים הוי רק דרבנן א"כ תקטברא דואבד האוכל ויעבור רק על איסור דרבנן תלששות איסור לאריותא כשנתנו לעבדים ועובר על כל תחנם.

ב אך י"ל כיון דהא דישארל נתנו לעבדים הוא כדי שלא יעבור על ב"ת כשיאכדו א"כ נתנו לצורך ישראל ויתו ליכא לא תחנם [ע"י דר"ת סי' ק"כ ס"ק קו"א]. אך י"ל דלא אינו מאכד בדיים האוכל אלא משאירו עד שירקבו אינו עובר על כל תשחית וא"כ תו אסור ליתן לעבדים לנכדל לאיסור ד"ת די שניחו במקום התרופה עד שירקב.

שאלה: מי שיש לו אוכל דאסור לו לאכלו ומותר בהנאה ויש לו שני ברירות או דיאכדו או דיתנו לעבדים במתנה בחנם באופן דא"ל לו למכרו לעבדים מה עדיף או יאכדו ויעבור על כל תשחית ולא יתנו לעבדים משום לא חתום דאסור ליתן לעבדים מתנת חנם, או דיתננו לעבדים ולא יאכדו ויעבור על כל תשחית.

תשובה: א) עיי' ע"ז (כ"י ע"א) לא תחנם דלאקור ליתן מתנה לעבדים והכי איפסיק ביו"ד (ק"י קנ"א י"א) דלאקור ליתן מתנת חנם לעבדים שאינו מכירו אצל אם מכירו לא הוה עלייהו שם מתנה אלא כמורה שהרי ישלם גמולו עיי"ש בטו"ז וכן איפסיק בחו"מ ק"י רמ"ט, והנה ביו"ד נקט המחבר דלאקור ליתן לעבדים דמשמע דוקא בעו"ז אצל בחו"מ כ"י עבדים שאינו גר תושב ומשמע אף דאינו ע"ז עיי"ש בב"י בחו"מ. ולפלא שלא זיין הב"י תי' הרשב"א (בנח"א סי' ח') דכ"י דלאקור רק בעבדים העובד ע"ז. ועיי' דר"ת יו"ד דמביאו ועיי' בשד"ח ח"ד דף ל"ה כלל ז' שתמה על שלא הביא הב"י הרשב"א עיי"ש ועיי' בחריכות בשו"ת נשמת כל חי יו"ד ק"י ד"ן דבני הרשב"א.

הבצלת

פרשת לך לך

השרון

אם מוזוט ועד שרוך זעל ואם אקזו
מכל אשר לך. [פ"ד פכ"ג]

בהפלאה כתובות נ. העיר על מעשיו של אברהם מינה וביה, כי הנה ממה שאברהם נתן מעשר כספים משלל המלחמה משמע שאברהם זכה בכל השלל, ולכן נתחייב ליתן ממנו מעשר, וקשה דהלא לא רצה אברהם לזכות בו כלל, וכתב דע"כ הרי זה כדן המציל מוזוט של ים שהוא שלו, וא"כ קשה היאך הותר לו לאברהם להשיב כל שלל המלחמה למלך סדום, והלא לא תחנם כתיב אסור ליתן להם מתנת חנם, וצ"ע.

והנה דברי ההפלאה צריכין ביאור, כי הנה דינא דהצלה מוזוטו של ים אינו מעשה קנין, ואך דהמוצאו אינו מחוייב במצות השבתו ומותר לו לזכות בו, אך מאחר שאברהם לא רצה לזכות בשלל כמאמר הכתוב אם מחוט ועד שרוך נעל

וגו', א"כ ודאי שאין אברהם זוכה בעל כרחו, ושוב צ"ע למה נתחייב ליתן מעשר כספים אחר שמעולם לא רצה לזכות בו, ואם זכה בו הרי יקשה היאך הותר ליתן מתנת חנם למלך סדום.

אשר נראה כמו שכתבתי בזה לעיל דאברהם קנה את כל הביזה מהלכות כיבוש מלחמה, כי נראה בזה שהוכבש קונה בקנין כיבוש מלחמה אף שאין רעתו לקנות, דכיבוש מלחמה אינו מעשה קנין, אלא זהו טבעו של קנין זה שכל שהוא כבוש תחת ידו הרי הוא נקנה לו ממילא, ואשר לכן אף שלא נתכוין אברהם לזכות בכיזה קנאו בע"כ בהיותו כבוש תחת ידיו, ואשר לכן הוצרך ליתן מעשר כספים למלכי צדק.

והנה בדבר אברהם ח"ב סי' י"א סק"ח הביא הא דאיתא בגיטין לח. דעכ"ם קונה בכיבוש מלחמה, ונאף בלא יאוש כמבואר בחי

הרשב"א שם], וכתב לחדש, דקנין כיבוש מלחמה אינו קנין עולמית, אלא קנין לזמן כל שעודנו בתורת כבוש, ובשעה שפקע הכיבוש שוב חוזר הדבר לבעליו ואינו צריך לעשות בו קנין, ונהג"ד אברהם לופטביר (חתנו של האו"ש) השיג עליו, ויעוין מה שהשיב לו הדב"א בח"ב סי' ו' סק"ג.

הלא מעתה נראה דכאשר נתן אברהם למלך סדום את כל השלל, אין כאן שום מתנת חנם, כי עיקר כל קנין אברהם לא היה קנין גמור כי אם דכל זמן שהוא כבוש תחתיו הרי הוא שלו, אכן מיד כאשר אמר אברהם למלך סדום ליקח את כל השלל, א"כ חזר לו השלל לרשותו, ואין זה נחשב קנין ומתנה מחורשת, אלא סילוק הכיבוש, וממילא מיושבת היטב קושיית ההפלאה, משום דזה לא חשיב כמתנת חנם לנכרי.

נשמת

יורה דעה - סימן קנא

אברהם

סעיף יד אסור לספר בשבחן של עובדי כוכבים, אפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר (א) שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו. אבל אם מכוין בשבחיו להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו, מותר.

בשלומה יהיה לכם שלום, עכ"ל. אך ראה בשו"ת הרמב"ם⁷ שכותב שדעת אריסטו היא תכלית דעת האדם מלבד מי שנשפע עליהם השפע האלקי עד שישגו את מעלת הנבואה אשר אין מעלה למעלה ממנה, עכ"ל. וכ"כ באורך בתפא"י⁸ בשבחיו את חוקרי אומות העולם. ואמנם כותב התורה תמימה⁹ שאיסור לא תחנם הוא דוקא על ז' עממין, אך לא משמע כן מפשטות הש"ס והפוסקים.

וא"ל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בהסתמך על הש"ך¹⁰: אם זה לתועלת של היהודי מותר, וכן מותר משום דרכי שלום, וצריך לשקול כל דבר בפני עצמו, עכ"ד.

כתב לי הגרא"י וולדינברג זצ"ל¹¹: שהאיסור לתת להם חן הוא דוקא אם הנכרי הוא איש כזה שעובד ע"ז, כי כותב הרמב"ם¹²: הוזהירו מחמול כלל עע"ז ומליפות דבר מכל מה שמיוחד להם והוא אומרו לא תחנם ובאה הקבלה לא תתן להם חן, עד שהאיש העובד ע"ז יפה הצורה אסור לנו לומר זה יפה תואר וכו', עכ"ל הרמב"ם. וכ"כ החינוך¹³: שגרחיק ממחשבותינו ושלא יעלה על פינו שיהיה במי שעובד ע"ז דבר תועלת ולא יהיה מעלה חן בעינינו בשום ענין וכו'. ועל כן

בהמנעו במחשבה ובדיבור ממצוא בעובדי ע"ז תועלת חן, הננו נמנעים בכך מלהתחבר עמהם ומרדוף אחר אהבתם ומלמוד דבר מכל מעשיהם הרעים וכו'. וכ"כ המאירי¹⁴: הא כל שהוא מן האומות הגדורות בדרכי הדתות ושמורות באלהות, אין ספק שאף כשאין מכירו מותר וראוי. וכ"כ הרשב"א¹⁵: ומה ששאל ממך הנער בשולח אדם ירך לנכרי, איך יתישב עם מה שאמרו אסור לתת מתנת חנם, ואמרת לו דההוא דשולח ירך לנכרי לא לחנם אלא לגמול למה שקדם או בעכו"ם שאינו עע"ז, יפה אמרת וכו', ועוד שלא אמר מתנת חנם, הא לסבה אפילו במקום שיעזרנו העכו"ם או יתן לו להבא, מותר שאין זו מתנת חנם, וכן אפילו משום דרכי שלום וכו', ע"ש. ולפי"ז מצומצם כל האיסור רק על נכרי עע"ז, אבל כל שאין עע"ז מותר, וליכא איפוא בכלל איסור מלספר בשבח מעשיו או בחיבוש דבריו של סתם עכו"ם כל שידוע שעכ"פ איננו עע"ז, וכל שידוע שיוצא תועלת מזה בדרכי הריפוי וכיוצא בזה, אזי אדרבא טוב הדבר לפרסם ולהלל זאת כדי להסיר מאתנו פיקה ומכשול ולהפיק התועלת הראויה, ואשר על כגון דא מותר זה בכל גוונא שהוא, עכ"ל של הגרא"י וולדינברג זצ"ל.

אבל כתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: מאי שנא מחניה בארץ שמחמירים ואוסרים גם לסתם נכרים.

אך ראה בחידו"א¹⁶ בשם הרשב"א, הרמב"ן והר"ן¹⁷, דאין איסור של לא תחנם כשיש טובת הנאה להנותן. וכ"כ בשו"ת שואל ומשיב¹⁸.

(1) ה"ל עכו"ם פ"י ה"ד. (2) ל"ת מצוה נ. (3) שבת לג ע"ב. וכן ראה בברכות ח ע"ב שר"ג משבח את הפרסיות. (4) מאור ישראל על שבת לג ע"ב. (5) אבות פ"ג מ"ב. (6) כטו:ז. (7) פאר הדור סי' קמג. (8) אבות סופ"ג בכוזו. (9) פ' ואתחננו ז"ב ס"ב ב. (10) כאו ס"ק יג.

(11) שו"ת צ"ח אליעזר חט"ו סי' מז. (12) ספר המצות ל"ת מצוה נ. (13) מצוה תכו. (14) ע"ז כ ע"א. (15) שו"ת ח"א סי' ת. (16) מחזיק ברכה או"ח סי' רנד ס"ק ג. (17) גיטין לח ע"ב. (18) תניינא ח"ב סוסי' עז.

איסור לא תחנם

וכמו כן מותר לתת מתנה לנכרי לכבוד יום חגו, ואפילו ביום חגו עצמו, משום איבה²⁷. וכן מותר לשלם לו את המשכורת על עבודתו ביום חגו²⁸.

ו. מותר לבקר חולי נכרים, לקבור מתיהם, להספידם ולנחם אבליהם, מפני דרכי שלום²⁹.

ז. אסור לספר בשבחו של נכרי, ואפילו שלא בפניו³⁰. ואפילו לומר כמה נאה נכרי זה בצורתו, ק"ו שאסור לספר בשבח מעשיו, או לחבב דבר מדבריו. ואם מתכוון בשבחו להודות לקב"ה שברא בריה זו, מותר³¹. וכן אם כוונתו בדברי השבח לזרוז בעבודתו, מותר³².

ח. לפיכך יש לזהר שלא ישבח את העובד הנכרי בפני אחרים כשאין לו שום תועלת בכך. וכן יש לזהר שלא לשבח את חפציו ולומר כמה נאים וטובים הם. ואם חברו מברך אצלו על טיבו של העובד ויש לו תועלת בדבר, כגון שרוצה לשוכרו, מותר³³.

ד. נאמר בתורה "ולא תחנם"³⁴. מפסוק זה למדו בגמ'³⁵ ג' הלכות: א. אסור לתת לנכרי חניה בקרקע. ב. אסור לתת לנכרי חן. ג. אסור לתת לנכרי מתנת חנם. והרמב"ם³⁶ למד מכאן עוד שאסור לרחם עליהם. ויתבארו גרדי ההלכות הללו להלן.

ויש לדעת כי איסור "לא תחנם" נאמר בכל נכרי, ואע"פ שאינו עובד עבודה זרה³⁷.

ה. אסור לתת מתנת חנם לנכרי, אולם אם הישראל מרויח מכך, שרי³⁸. וכן אם מכירו מותר³⁹.

וכשיש בדבר משום דרכי שלום מותר ליתן מתנה אף אם אינו מכירו⁴⁰.

ולכן מותר לישראל לתת מתנה לעובד זר המשרת בביתו, אם כוונתו לגרום לכך שיעבוד טוב יותר מכאן ואילך. אולם יש לעיין אם מותר לתת לו מתנה בסיום עבודתו אצלו, שלא שייך טעם זה. ואין זו תמורה על עבודתו, שהרי שילם לו משכורת על מה שעבד.

ה. דברים ז, ב. ו. עבודה זרה כ, א. ז. הלכות ע"ז פ"י ה"א.

ח. ש"ך סימן קנא ס"ק יח. והוסיף הש"ך שאין דין זה נוהג בגר תושב שקיבל על עצמו שלא לעבוד ע"ז. אולם אין דבר זה שייך בזמן הזה דכבר מבואר ברמב"ם (הלכות איסורי ביאה פ"ד ה"ח) שדין גר תושב נוהג רק בזמן שיובל נוהג, והובא במ"ב (סימן שד, כד). וגם לדעת הראב"ד שחולק וסובר שלדינים מסוימים נוהג אף בזמן הזה, מודה לענין לא תחנם שדינו ככל נכרי, שהרי אף הוא מודה שאין מצוה להחיותו בזמן הזה, והסיבה שבגר תושב לא נוהג איסור לא תחנם הוא משום שמצוה לחיותו כמבואר ברמב"ם (הלכות זכיה ומתנה פ"ג ה"א). וע"ע במרכבת המשנה שביאר את דעת הראב"ד שחולק רק לענין קיום עבד כנעני שלא רצה לקבל על עצמו עול מצוות, אבל לענין גר תושב אין מחלוקת.

ט. מג"א סימן צ ס"ק ל, ובמחצית השקל שם, ע"פ דברי הר"ן בגיטין (לח, ב) שרבי אליעזר ששחרר את עבדו כדי שישלים למנין, לא עבר על "לא תחנם" מכיון שהיה לו הנאה בדבר, שהשלים לו מנין, שנחשב כאילו מכר לנכרי, דמה לי אם מקבל כסף תמורת הדבר, או יש לו

הנאה מכך. ועיין בשו"ת חת"ס (י"ד סימן שכב) מה שכתב ליישב את תמיהת המג"א על דברי הר"ן.

י. שו"ע י"ד סימן קנא סעיף יא. וטעם ההיתר במכירו ביאר שם הט"ז (ס"ק ח) דכיון שעושה זאת בתמורה למה שקיבל מן הנכרי או שמצפה לתשלום גמול בעתיד, אין זו מתנת חנם אלא מכירה.

יא. שו"ע ח"מ סימן רמט סעיף ב.

יב. רמ"א י"ד סי' קמח סעיף יב. ובגדר חשש איבה כתב באגרות משה חיו"ד תשו' קפ"ד שיש ב' ענינים: א' שירצה הנכרי לנקום בו מחמת מה שעשה לו. ב' שיבוא לשנאותו. והוסיף הרמ"א (ע"פ המבואר בתרומת הדשן) שביום הניתל [חג המולד] של הנוצרים לכתחילה אין ליתן לנכרי מתנה באותו היום אלא קודם. משום שבאותו יום יש להם סימן טוב שתגיע המתנה דוקא בו ביום. ואם לא נתן קודם וחושש לאיבה אם לא יתן, יכול ליתן באותו היום.

יג. שמעתי מהגר"צ ובר שליט"א, ע"פ המבואר שם בשו"ע (סעיף יב). שבזמן הזה מותר לשאת ולתת עם הנכרים אפילו ביום חגם. יד. שו"ע שם סעיף יב.

טו. כן מוכח מלשון הרמב"ם (הלכות ע"ז פ"י ה"ד) שכתב בטעם איסור זה: שנאמר "לא תחנם" - לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים. ע"כ.

טז. שם סעיף יד. ובשו"ע אר"ח (סי' רכה, י) איתא: הרואה בריות נאות אפילו עכו"ם, מברך בא"י שככה לו בעולמו. ובמ"ב (ס"ק לג) כתב: ואסור לומר כמה נאה כותי זה משום "לא תחנם".

יז. כן יש ללמוד מדברי הט"ז (קנא ס"ק ח) שהתיר ליתן לו מתנה במכירו שאין זו מתנת חנם. אולם כבר כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"א סי' מז) שאין לדמות איסור נתינת מתנה לאיסור לשבח, דהאיסור לשבח הוא משום שחששו שילמד ממעשיו, וזה שייך אף כשמתכוין לזרוז בעבודתו. אמנם הגר"צ ובר שליט"א הורה להיתר, דמכיון שהדרך היא לשבח את העובד על עבודתו, אין זה בכלל הגזירה שמא ילמד ממעשיו, וזה חלק מעבודתו.

יח. נשמת אברהם (ח"ב י"ד סי' קנא) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, וכן כתב בספר מלכים אמנין (פי"ד הערה כב).

- ט. מותר לשבח נכרי בחכמתו ואין בזה משום לא תחנם^{טו}.
- י. אסור לרפאות את הנכרי אפילו בשכר^{טז}. ובמקום שיש לחוש לאיבה^{טז}, שאם הוא לא ירפא את הנכרי, יימנע הנכרי מלרפא ישראל שיזדקק לכך, מותר לרפאותו בשכר. ואם אינו יכול להישמט ממנו [כגון ארגונים שונים, שמסייעים לחולים בחנם לכל מי שקורא להם, ואם ידרשו תשלום מן הנכרים יגרום הדבר לאיבה], מותר לרפאותו אפילו בחנם^{טז}.
- יא. מותר להתפלל לרפואת העובד זר אם נצרך לו, וגם כשיש לו הכרת הטוב אליו^{טז}.
- יב. יש שכתב שאין לנשק נכרי מטעם שנותן לו חן^{טז}.
- יג. נכרי העוסק במלאכתו מותר לברכו שיצליח, ואף מותר לברכו בשם ולומר לו אלוקים יהיה בעזרך^{טז}.
- יד. נכרי שעשה טובה לישראל, מותר להודות לו על כך^{טז}.
- טו. מותר לומר שלום לנכרי, אך אין לכפול לו שלום. ולכך טוב להקדים ולומר לו שלום, בכדי שלא יקדים הנכרי ויצטרך לכפול לו. ודוקא בברכת 'שלום' שהוא שמו של הקב"ה וכדומה, אבל בברכה שאינה בשם ה' מותר לכפול לו [כגון שהנכרי אומר לו בוקר טוב, והוא משיב לו בוקר טוב ומבורך]^{טז}.
- טז. אסור להיכנס לביתו של הנכרי ביום חגו ולברכו בשלום. אבל אם פגש בו בחוץ או בבית הישראל, אומר לו שלום בשפה רפה ובכבוד ראש^{טז}.

- יט. תשובות והנהגות (ח"ד סימן קצו), והוכיח כן מדמצינו שהרמב"ם (שו"ת פאר הדור סי' קמג) משבח את אריסטו. וביאר שם הטעם: דאם משבחו רק בחכמתו, יבוא לכל היותר עי"ז לשמוע ממנו חכמתו ועי"ז לא חששה תורה כ"כ.
- כ. בתוס' ע"ז (כ, א ד"ה ר' יהודה) מוכח דהאיסור הוא משום לא תחנם, וכ"כ הרמב"ם (הלכות ע"ז פ"י ה"ב).
- כא. ועיין לעיל הערה יב שהבאנו בשם האגרות משה ב' גדרים באיבה.
- כב. שו"ע יו"ד סימן קנח סעיף א. ובביאור הגר"א שם כתב שאף הרמב"ם מודה דשרי בחינם.
- כג. "דרך שיחה" להגר"ח קנייבסקי שליט"א (ח"ב עמ' שפה). והוסיף שם, שאם אין
- לו הכרת טובה כלפיו, אין להתפלל עליו, ויש חשש של לא תחנם. ועיין בספר "חיים ביד" (סי' לא) שכתב שמותר להתפלל עבור נכרי שעשה לו טובות, וגם ליתן צדקה לת"ח שילמדו לרפואתו, כיון שהגיעה לו הנאה ממנו. וע"ע בשדי חמד (ח"ג עמ' 324) שהביא בשם רב דגן שמותר להתפלל עבור נכרי, ואף שבשו"ע לא התיר לרפאותו אלא במקום שיש איבה, מ"מ בדורות אלו שאין הנכרים עובדים עי"ז מותר.
- כד. דרך שיחה סוף פרי עקב.
- כה. סימן קמז סעיף ה. וכתבו הש"ך (סק"ג) והגר"א (סק"ו), דמכל מקום אסור לומר לו: אלוהיך יהיה בעזרך. ועיין מג"א (סימן שמו ס"ק ד), שכתב: דרך
- ארץ לומר לאדם שעוסק במלאכה 'תצליח במלאכתך', ואף לנכרי. ע"כ.
- כו. כן שמעתי מהגר"צ ובר שליט"א. וכן מוכח מדברי ה"ט"ז (סימן קנא ס"ק ח) שהתיר ליתן מתנה לנכרי עבור טובה שעשה לו, דהוי כמכירה. וכמו כן ההודאה על הטובה שעשה לו היא כעין תמורה שנותן בעד הטובה, ומותרת.
- כז. סימן קמח סעיף י, ובט"ז ס"ק ו.
- כח. שם. שמעתי מהגר"צ ובר שליט"א שגם אם העובד הזר מתגורר בבית הישראל מותר להיכנס ולומר לו שלום, ואין זה כנכנס לביתו של הנכרי לברכו.

הדרך

פרק יח

תורת

דינים המצויים במקום גוים

- יג. כארצות נכר כשיש קשר עם גוים, איסור 'לא תחנם' מצוי הוא ביותר. כגון כשאוכל יחד עמו בחדר האוכל, ואסור לתת להם דברי מאכל^{יג}. ואפשר דגם אם אין לו צורך במאכל ועומד להזדקק^{יג}.
- יד. מותר לתת לעכו"ם מתנות ודברי אוכל, אם תהיה מכך תועלת ליהודי^{יג}. לכן מותר לתת לפועל מתנה או להוסיף לו מזון באמצע העבודה או בסופה, כדי שיעבוד כראוי ולא תהיה תקלה^{יג}. וכן מותר לשבחו על עבודתו, אם יתכן שע"ז יעבוד טוב יותר^{יג}.
- יג. גם לכבד את כעל המפעל וכדומה כשנראה שיהיה תועלת עי"ז^{יג}.
- טו. מותר לשבח נכסי עכו"ם, כגון לשבח את הבית ששוהה שם וכיו"ב כמה יפה וטוב הוא^{יג}. ואסור לשבח את יופיו לאחרים^{יג}.
- טז. כשמבשלת המאכלים או הכובסת וכדומה היא עכו"ם, מותר לשבח אותה על טיב המאכלים וכו', כי יהיה לו תועלת מכך^{יג}. כמו כן מותר להודות להם^{יג}.

פעמים היו בכלל 'נכרי' ולא חשיבא למחנה כמבואר בשו"ע שם. דז עי' יו"ד סי' קנא סי"ד, וכנ"ל. דז רבעלמא אסור לכבד עכו"ם, כמבואר במהר"ש"ל על הסמ"ג לאוין מח, אבל כשיש תועלת שרי כנ"ל, וכן מותר לכבד מטעם הכרת טובה, עי' אג"מ יו"ד ח"ב סי' קיז בסופו. לט עי' מה רהובא בספר לא תחנם פ"ג ס"א. מ סי' רכה משע"ב ס"ק לג דהוא אסור משום 'לא תחנם' לא תתן להם חן. יש לעיין אם גולד לעכו"ם בן או בת האם מותר לברך אותם, ומסתבר דשרי רהוי בכלל ריך ארץ המובא באו"ח סי' שמו ומשנ"ב סוסק"ו. מנ בא"ל, וכמבואר חו"א יו"ד סי' סר סק"ד. אבל בלאו האי מטמא אסור לספר בשבח מעשיו, כמבואר שם סי"ד. מנ עי' ספר מלכים אומנד עמ' שא.

דג עי' יו"ד סי' קנא סי"א, חו"מ סי' רמז ס"ב ראסור ליתן להם מתנה, והמנ"ח מ"ע חכו ס"ל ברעת הד"מ דעובר נמי משום איסורא דלא תאכלו כל נבילה וכו' או מכור לנכרי, ועי' בביאור הגר"פ שעל הרס"ג לאוין יא. דז עי' ספר לא תחנם פ"ב ס"א ה"ג. ואפשר ריש איסור גם אם אינו שוה פרומה, עי"ש בספר הנ"ל. דה עי' שו"ע יו"ד שם, ומ"ז שם סק"ח, וחומ"מ שם. דז וכנה"ג הוי נמי בכלל צורך מצוה דשרי, ולא הוי לטובתו, עי' מג"א סי' צ סק"ל, ופתח הרביר סי' רמו סק"ה. וי"א שככל ענין מותר לתת לעכו"ם בנמר התעודה תוספת [הנקראת 'ט"פ'], כיון שכך היא הדרך ולא הוי בכלל לא תחנם. וגם הרבה

גדר איסור מתנת חנם לנכרי

"טיפ" באמצע עבודתו כדי שיעשה לו עבודה טובה יותר (כא), ומ"מ ליתן התוספת בסוף העבודה יש לעיין בזה (כב). אבל המבטיח בתחילת העבודה שיתן לו תוספת בשביל שיעשה עבודה טובה יותר, מותר. [אף שלא יקבל עוד תמורה] (כג). ולכך יהודי שיש לו משרת נכרי בביתו מותר לתת לו מזונות, ומ"מ ידקדק שלא יתן לו יותר ממה שנצרך לו (כד). מותר להכיר לו טובה אחרי גמר עבודתו ולומר לו תודה רבה (כה).

ז. אסרה התורה ליתן מתנה לנכרי אפילו שהוא אדם חשוב (כז). ואם נותן לו מתנה כדי שייטיב עמו מותר (כח). או שיפתור לו את החלום לטובה (כט).

ח. אפשר דשרי ליתן חפץ של הפקר במתנה לנכרי, מכיון שאין הישראלי נותן לו משלו (ל).

משמע אף שהנכרי עשה עמו טובה אפ"ה אסור. וצ"ל מכיון שהשכיב מרע הולך לעולם האמת ולא יקבל עוד תמורה מהנכרי אסרה תורה ליתן לו עי"ש. ועיין בשו"ת שרגא המאיר (ח"ו סימן קנח) שכתב להחזיר טיפ בגמר העבודה שכן הוא נימוס המדינה, ואין כאן טובת הנכרי, שכל האיסור שנותן המתנה מכח טובת הלב, אבל כאן כך דרך הנימוס אין כאן איסור תורה עי"ש וצ"ע למעשה.

ג. פשוט כמו שנתן לו בתחילה שיעשה לו מלאכה טובה יותר, ואפשר שזה כבר נכלל בשכר המלאכה כשהתנה עמו בתחלה ואין זה נקרא תוספת. עיין בשו"ת ח"ו סימן שלב סעי' ה' המבטיח תוספת לפועל על שכרו יכול לומר להם שיתכוון להוסיף באכילה ושתיה ע"פ מבואר שחייב ליתן להם דבר מועט עי"ש. ולכן ראוי להבטיח מראש ואז מותר לכל הדיעות.

ד. פשוט דכל מה שאוכל בבית היהודי נכלל בשכר העבודה. מ"מ יותר ממה שנצרך לו יש בו איסור מתנת חנם, כגון מנות נוספות וקניוח סעודה ע"פ אם יש בדבר דרכי שלום, דרואה שכולם מקבלים יש מקום להקל.

ה. בספר מלכים אומניך (מהגר"י זילברשטיין ע"מ שא) כתב מותר להודות לנכרי לאחר גמר עבודתו, וכן מצינו במשה רבינו שהכיר טובה ליתרו אף שהיה כומר לע"ז, וחז"ל למדו ממנו שהפוחת פתח לחבירו, נפשו חייב לו, ועיין בספר חסידים (תשמ"ו) שכתב יהודי עשה לו גוי טובות, כשזכרו צריך לומר עליו זכרונו לברכה עי"ש. ויש לזוהר מלבדך אותם כל שאין צורך לזה כמו שנתבאר במג"א (סימן קפט ס"ק א) דכל המבדך נכרי עובר בלא תחנם.

ו. ספר עבודת עבודה (להגר"ש קלוגר ע"מ ע"ז דף כ' ע"א בתוס' ד"ה ר"י) כתב ליישב קושית התוס', דאף דאיתא בקידושין (דף ז' ע"א) אשה שנתנה מתנה לאדם חשוב ואמר לה ע"מ שתתקדשי לי מקודשת בהיא הנאה שקיבל המתנה ע"כ, והובא בשו"ע אה"ע (סי' כט סעי' טז), מ"מ באיסור לא תחנם לא הותר עי"ש. ואפשר דטעמו שבכל מתנה יש קורת רוח ואפ"ה אסרה תורה עי"ש.

ז. יש"ש חולק (פ"ח סימן קג) שאם נותן להחניף לו שרי. וכן איתא בתענית (דף כ' ע"א) במעשה דחננים איש גם זו ששלחו עמו דורון למלך.

ח. ברכות (דף נו ע"א) אביי יהיב זוזא לבר הדיא דמפטר חלמאי למעלותא, ולבסוף רבא ג"כ נתן לו מעות עי"ש.

ט. אור שמח ה"ל ע"ז (פ"י ה"ו) הוכיח כן מהא דאיתא בעירובין (דף סד ע"ב) מעשה ברי"ג שנתן הדלוסקין לנכרי עי"ש. וכן הוא בירושלמי בע"ז (פ"א ה"ט), בספר סדר יעקב (עמ"ס ע"ז דף כ' ע"א) מבאר הטעם עפ"י החינוך (מ' תכו) שכתב שהאיסור לתת מתנת חנם הוא כדי שלא נתחבר עמם, שטבע אנשים להתקרב למי שנותן להם מתנה, לפ"כ כשנותן מהפקר שאינו משלו אין בזה קירבה ולכך מותר. ולא שיעקר האיסור שיתרבה אצל הנכרי עי"ש. ואפשר דוקא ששניהם יודעים שזה מההפקר כמו המעשה בעירובין. וצ"ע דהפוסקים לא הביאו זאת להלכה.

א. אסור ליתן מתנה בחנם לנכרי שנאמר "לא תחנם" (כ). ויש שלמדו איסור זה מהמקרא "לא תאכלו כל נבילה וכו' או מכור לנכרי" (ב). ויש שכתבו שעובר בשני איסורים הללו, איסור עשה ואיסור לא תעשה (ג). ואפשר דאף מתנה שאין בה שוה פרוטה [כגון כוס מים לשתייה] אסרה תורה ליתן (ד).

ה. המשלם מעות לפועל נכרי ידקדק בקבלת העודף כדי שלא יעבור בלא תחנם (ה). [אך בתשלומי שכר עבודתו יש לחוש שנכלל במ"ע "ביומו תתן שכרו" (ו)]. ויש להסתפק כשיש לבעה"ב כסף גדול ולפועל הנכרי מגיע פחות, האם מותר ליתן לו יותר כדי לקיים "ביומו תתן שכרו" כשאין לו עודף (ז). ו. רשאי ליתן לפועל נכרי תוספת שכר (הנקרא

א. בע"ז [שם] פסחים [דף כ"א ע"ב] מבוארת הסוגיא בארוכה.

ב. דברים [יד כ"א] ובגמ' ע"ז [שם] מתבאר שרבי יוסי בר חנינא דרש זאת מלא תחנם, ור' יהודה מאו מכור לנכרי עי"ש. ובפסחים [שם] מבואר שנלמד מאו מכור לנכרי (בשו"ת בית הלוי [ח"א סי' כ' אות ג' ד] והדבר שמואל עמ"ס פסחים [שם] כתבו שקיימת מחלוקת הסוגיות בזה). והגר"י על הר"י [לאוין ג] הוכיח דדעת הרמב"ם שנלמד מאו מכור לנכרי, ועי"ש במה שכתב בדעת הסמ"ג. אולם הסמ"ק [שם] כתב דנכלל בלא תחנם.

ג. תוס' בע"ז [שם ד"ה ר"י] בתיורה ב' כתב דעובר בזה בעשה ולית עי"ש, ובמני"ח [מ' תכו] כתב בדעת הרמב"ם שעובר באו מכור לנכרי וה"ה דעובר בלא תחנם עי"ש.

ד. בע"ז [דף ע"א ע"ב] איתא בן נהרג על גזל פחות משהו פרוטה, וכן הוא ברמב"ם ה"ל מלכים [פ"ט ה"ט] הרי חזינן דאצל נכרי פחות משהו פרוטה חשיב ממון, ואף שאצל הישראל אינו ממון, אפשר שנמדד במקבל המתנה.

ו. צ"ע אם נאסר גם ליתן לו אש מלהבה בוערת שאין בה ממש. אבל המדליק לו גפרור נותן לו שווה גפרור, וכשיש בו שווה פרוטה בודאי יש להחמיר.

יח. שאם יקבל הנכרי מעט יותר ממה שמגיע לו יש כאן איסור לא תחנם. וצ"ע כסף קטן שלא מקפדים האם גם אסור (מסופר על הרב מבריסק שנטע במונית בחו"ל והקפיד בקבלת העודף).

יט. דאף שלא נזכר בהרמב"ם ובשו"ע שיש איסור הלנת שכר הנכרי, מ"מ כתב הרמב"ם [בסהמ"צ מ"ע ר'] דבמ"ע ביומו תתן שכרו נכלל גם ליתן שכר הנכרי ביומו, וכן כתב החינוך [מ' רל] עי"ש.

כ. לדעת הרשב"א בגיטין (דף לח ע"ב) שכתב בשם הרמב"ן כל שיש תועלת או קיום מצוה לישראל לא אסרה תורה ליתן מתנה לנכרי יש להסתפק האם שרי לעבור בלא תחנם כדי לקיים מ"ע ביומו תתן שכרו.

כא. בשו"ע יו"ד סי' קנ"א סעי' י"א מבואר לנכרי המכירו מותר ליתן לו מתנה, וכתב ה"ט"ז (סי' ח') משום שכשנותן מתנה לנכרי המכירו לא הוה עליהו שם מתנה אלא מכירה, שהרי ישלם גמולו או שכבר ישלם עכ"ד, וכמו כן כתב הלבוש [שם], לפ"כ מותר ליתן תוספת ומתנה לנכרי שיקבל ממנו תמורה עבור זה. דוגמאות: ליתן לו סיגריה, או מלצר - ליתן לו מעות שיוסיף לו מאכלים, לכבדו בכוס קפה ליתן לו מרץ בעבודה, תוספת למביא הובלה.

כב. בנשמת כל חי [מרי חיים פאלאג'י סי' נה] כתב אסור ליתן לנכרי מתנה כשלא יקבל ממנו עוד תמורה עבור זה, אף שכבר עשה לו הנכרי טובה, וכתב כן בשם חסדי דוד על התוספתא דע"ז [ספ"ג] שפירש בתוס' שאם הולך לזר במקום רחוק דמעתה שוב אינו מצפה מהנכרי לשום גמול אסור ליתן לו מתנה, שרק בשכינו שכל שעה צריך לו שרי, (עפ"י מבאר הנשמת כל חי דברי הרמב"ם ה"ל זכיה ומתנה [פ"ט ה"י] שכיב מרע שצויה ליתן מתנה לנכרי לאחר מותו אין שומעין לו, כמו שצויה לעבור עבירה עכ"ל הרמב"ם,

האיסור ליתן להם חן

לעבודה, בכדי לדעת האם הוא מתאים לעבודה, (1) כשאין מפאר הפועל ביותר רק אומר שהפועל הזה הוא טוב ומתאים לעבודה, או רופא טוב והוא בזול, לא אסרה שבח כזה (2). פועל נכרי שעובד אצלו מותר לומר לו שעבודתו טובה, כל שיש תועלת בדבר, אבל יזהר שלא יפארו ביותר (3).

ד. לשבח מדינה יש לעיין אם אסרה התורה (4). מותר לומר לחברו מדינה זו נוחה יותר לדור בתוכה כדי לדעת היכן לדור (5). ואפשר דשרי לשבח כמה מנהגים טובים שעושים במדינה אחת כדי ללמוד ממנה הנהגות טובות (6).

בריות נאות לא אסרה תורה לתת להם חן. וכמו שכתב החינוך [שם] דמותר לשבחם כשיצא מזה שבח יותר לישראל, דכל שיש תועלת אין זה כמתנת חנים שאסרה תורה.

ז. מלשון הרמב"ם [שם] שכתב אסור לספר בשבח מעשיו או יחבב דבר מדבריהם וכו', מתבאר שהאיסור לחבב דבר היינו כשמפאר אותו ביותר, כגון שמספר שהוא אומן הגדול ביותר וכדומה, אבל לומר שהוא פועל טוב אין זה השבח שאסרה התורה. דהוי כמו שאמר עליו שאינו מיושבי קרנות אלא רופא או פועל וכדומה. ועיין עוד בלשון החינוך [שם] שכתב שלא יאמר מה נחמד ונעים הוא וכדומה, שבוה הרי מפארו ביותר, וכן כתב בשו"ת שרגא המאיר [חי"ז סימן ק] שמותר לשבח אומן ולומר שהוא אומן טוב לעבודה ואין כאן לא תחנם, כיון שהוא לטובת הישראל לדעת איזה פועל לקחת, ולא מיתכוון לטובת הנכרי לשבח, ובה"ג לא נאמר בו האיסור לא תחנם ושאלתי את הגר"ח קנייבסקי והסכים לזה, אח"כ מצאתי שכן כתבו עוד כמה ממחברי זמננו.

ח. כני"ל דכל שאין מפארו ביותר לא אסרה תורה בזה, אבל יש לזהר בדבר, ואין ראוי להתעסק כלל בשבח הנכרים שהוא ענין של איסור מהתורה. וקשה למדוד היכן הגדרים בזה.

ט. בביאורי הגר"א עמ"ס שבת [דף לג ע"ב] כתב במעשה דר' יהודה ששיבח כמה נאים מעשיהם של אומה זו, תקנו מרחצאות וכו', שאף שיש כאן איסור לא תחנם, צ"ל ששיבח בכדי לדעת היכן לדור, כמו שמצינו בכמה מקומות שאמרו תחת בבלי ולא תחת חבר עי"ש. וכן תמה בשפ"א עמ"ס שבת [שם] הרי יש כאן לא תחנם ותיירץ שגם רבי יהודה אמר כן בלשון תמיחה עי"ש.

י. ביאורי הגר"א [שם] (וסיים שרשב"י החמיר גם בזה, ולכך אמר מה שבנו מרחצאות וכו' בנו לעצמם עי"ש). ועוד שכל שהוא לתועלת לא אסרה תורה בזה.

יא. בברכות [דף ח' ע"ב] מובא: ר"ע אמר ג' דברים אוהב אני המדיים, כשחותכין את הבשר אין חותכין אלא גבי השולחן, וכשנושקין אין נושקין אלא על גב היד, וכשיועצין אין יועצין אלא בשדה וכו'. ואמר ר"ג בג' דברים אני אוהב הפרסיים, שצנועין באכילתן ובבית הכסא וכו' ע"כ. והקשה הנשמת כל חי [שם] בשם ספר מלאכת הקודש [פ' ואתחנן דף קצ"ו] האידן שיבחו ר"ע ור"ג את המדיים והפרסיים הרי יש כאן איסור לא תחנם, ומיישב הנשמת כל חי כיון שהם מכוונים לאמת שהוא כעין תורה לכך שרי לשבחם, ורק כשהוא דבר הרשות אסור לשבחן עכ"ל. ועוד י"ל דכל שבח שהוא לתועלת שנלמד מזה הנהגה טובה וכדומה לא אסרה תורה לשבחם. בספר צביון העמודים [להגרי"צ שפירא, על הסמ"ק קל"ו] מיישב דאפשר שאמרו רק ג' דברים הללו שבח למדיים או פרסיים, ומתוך שבחם נשמע גנותם שבשאר הדברים אינם טובים ובה"ג לא אסרה תורה עי"ש. וני"ל שאם משבח מדינה שכך מנהגם זה מותר כי זה כולל כל הדברים בה גם היהודים הנמצאים שם, שכך הטבע של מדינה זו. ובה"ג לא נקרא שמשבח הנכרים בפרטיות דו"ק.

א. אסרה תורה לספר בשבחן ולומר כמה נאה הוא (8). וקל וחומר שאסור לספר בשבח מעשיו או לשבח דבר מדבריהם מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים (2). אבל לחשוב בלבו כמה נאה הוא בלי לספר לחברו, אפשר דשרי (2). מותר לשבח את נכסיו לומר כמה יפה בית זה וכדומה (7).

ב. מותר לשבח נכרי בדבר שיש בזה שבח יותר לישראל, ולכך מותר לומר שנכרי זה חזק, שנבין שהיהודי יותר חזק כשינצח אותו (7).

ג. מותר לשבח הנכרי כשיש לישראל תועלת בזה, כגון ששאלו חבירו מדוע לקח את אותו נכרי

א. בעי"ז [דף כ' ע"א] ובערכין [דף יד ע"א] איתא אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאמר כמה נאה כנעני זה שנאמר לא תחנם עי"ש.

ב. מלשון הרמב"ם [שם] והשו"ע [שם] משמע דלספר בשבח מעשיו חמור יותר, שגורם לידבק בהם. ועיין עוד בנשמת כל חי [סימן נה] שמבאר ע"פ דברי הרמב"ם שד' מיני שבח נאסרו: א. שאין לספר בענין מעשיהם שעשו אפילו דברים כהוייתן בלי הוספה וגריעותא. ב. אסור לספר בצורתו הנאה אף שנוגע למעשה ה', דהיה צד לומר שמותר. [עיין בהערה טו] ג. אין לספר בשבח אומנותם, ולספר מעשיהם אשר הוא בחכמה ובתבונה. ד. אסור לספר אפילו דברים שאינם לא טובים ולא רעים, והוא מספר אותם בצורת שבח ומחבב הדברים עי"ש. ולכן יש לזהר שלא לשבח מעשה אומנות שלהם, או לשבחן על נאום יפה שנשאו כמו שכתבו הרמב"ם והשו"ע שלא יחבב דבר מדבריהם.

ג. בלחם סתרים עמ"ס ע"ז [דף יז ע"א] תמה במה שמובא שרי"א נתפס למינות מפני שנהנה מדבריו של מין ועבר עמ"ש בתורה "הרחק מעליה דרכך" וכו'. ותמה מדוע לא אמרין דעבר בלא תחנם במה שהחשיב דברי המין. ותיירץ דאפשר שחשב בלבו דאין עובר בלא תחנם כל שלא אמר לחברו, וסיים דמלשון הרמב"ם [שם] שכי' אסור לספר בשבח מעשיו או יחבב דבר מדבריהם משמע שהאיסור בין לספר לחברו ובין לחשוב בלבו, עיין במה שמאריך עכ"ל. והנשמת כל חי [שם] הוכיח שאין זה כוונת הרמב"ם, ופשוט לו דכל שחשב בלבו ולא סיפר לחברו אין עובר בלא תחנם עי"ש. ועיין בשערי תשובה לרבינו יונה [שער ג' אות נ"ז] שמנה הלאו דלא תחנם שלא תתן להם חן באזהרות התלויות בפה, וכן הסמ"ק [קלה] מנה זאת בלא תעשה התלויות בפה עי"ש. מוכח דעתם שהלאו נאמר במשבח בפה דוקא. ויש לעיין במוחא כפיים לנכרי מה דינו אם בגדר דיבור או מחשבה, דוגמאות: ראש ממשלה או איש חשוב שנשא נאום יפה שבו נראה כמשבח את דבריו.

ד. בחינוך [מצוה תכ"ו] כתב: מרששי המצוה, שאסרה תורה לומר כמה נאה נכרי זה, שעל ידי שימצא תועלת וכן יבוא להתחבר עמהם ולרדוף אחריהם, וללמוד ממעשיהם הרעים עכ"ל. ונראה שכל זה כשמשבח הנכרי עצמו ביותר, אבל כשמשבח נכסיו אין שייך שיתחבר וירדוף אחר נכסיו וכו'. ואף שכתב הרמב"ם [שם] אסור לספר בשבח מעשיו או לחבב דבר מדבריהם, הכוונה לשבח הנכרי שהוא האומן הגדול ביותר וכדומה. אבל לשבח נכסיו לא מצאנו איסור. ושאלתי להגר"ח קנייבסקי ואמר לי על שבח נכסיו לא דיברו. ולפי"ז מותר לומר על בתיהם או על ארמונות מלכיהם כמה יפים הם. או להסתכל בתמונה ולשבח איזה בתיים יפים של הנכרים.

ה. וז"ל החינוך [מי תכון] העובר על זה ושיבח עובדי עבודה זרה ומעשיהם, זולתי בענין שימצא שבח יותר מאד לאומתנו מתוך שבחם עכ"ל.

ו. בחזו"א [יו"ד סימן ס"ה ס"ק ד'] כתב שהותר ליתן להם חן כל שעושה לריוח הישראל, כמו שכתב הר"ן פ' השולח שהותר לשחרר עבדו לתועלת הישראל ואין בזה איסור מתנת חנם, ה"ה שלא אסרה תורה ליתן להם חן לתועלת הישראל. עי"ש. וכן מצינו בגמ' בעי"ז [שם] שכדי להודות לה' על

רשימת השיעורים - שנה ראשונה:

קיום הבטחות..... א	התחלה בתפילה ובמצוות..... יב	טעויות בתפילה ר"ה..... כב	מצוה בו יותר מבשלו או הידור מצוה..... ל
תמימות בספירת העומר..... ב	תפילת מוסף..... יג	בינונים תלויים ועומדים..... כג	ברוך שפטרני..... לא
קטן שהגדיל..... ג	נדר צדקה במחשבה..... יד	קדושת שביעית בד' מינים..... כד	מקדש מעט..... לב
לא בשמים היא..... ד	יציאה מארץ ישראל..... טו	הלכות מצויות בכבוד ס"ת..... כה	פונדקאות..... לג
פדיון הבן בספיקות..... ה	קידוש ה'..... טז	דבריו האסורים בשבת משום השמעת קול..... כו	פדיון שבויים..... לד
זר בברכת כהנים..... ו	מעשה שבת מאכלים עם מיני דגן..... יח	טעויות בתפילה ובבב"ז..... כז	הדלקת נרות חנוכה בשליחות..... לה
רות המואביה ובדיני גרות..... ז	שמירת כספים..... יט	סנדק בשני אחים..... כח	חיובי הנכדים בכבוד סביהם..... לו
תקיעות בעת צרה..... ח	גורל הגר"א..... כ	קיום הסכמי בחירות..... כט	יששכר וזבולון..... לז
ברכת שהחיינו בציצית..... ט	הצלת נפש בנפש..... כא		קריאת שמות..... לח
שביית הארץ..... י			
כהנים בקברי צדיקים..... יא			

רשימת השיעורים - שנה שנייה:

מדבר שקר תרחק..... נא	בגדרי בל תשקצו..... סא	ברוב עם הדרת מלך או זריזין מקדימין למצוות..... עא	סיטומתא..... פא
והי בהם, קביעת רגע המוות..... נב	אילת - בירור גבול דרום א"י..... סד	יג מרות..... עב	מעשר כספים..... פב
חמר מדינה לקידוש והבדלה..... נג	אשו משום חציו..... סה	הפסק בדיבור בתקיעות ועוד..... עג	אוהב ושונא..... פג
ההנהגה במחלוקת הלכה וקבלה..... נד	לא תחמוד..... סו	עיניו ביו"כ, ומצות אכילה בעיני"כ..... עד	נר איש וביתו..... פד
חזקת כהונה..... נה	ברכת הגומל - לעוברי דרכים..... סז	מצות חינוך..... עה	חנה ושבעת בניה..... פה
אנכי ה' אלוהיך..... נו	לא תגודודו..... סח	הפטור מדבר ועושהו..... עו	עשרה בטבת..... פו
גירום פסולים..... נז	בל תשחית..... סט	שיכור בהלכה..... עז	קדיש..... פז
פנים חדשות..... נח	מצות מעקה..... ע	מילה שלא בזמנה..... עח	רפואה סגולת בשבת..... פח
תלכת בציצית בזמן הזה..... נט		כופין על מדת סדום..... עט	מוזהה במקום שאין בו ד' אמות..... פט
תינוק שנשבה..... ס		קנין כסף - שטרות..... פ	לחם משנה..... צ
			חיבור והפרדת אותיות..... צא

רשימת השיעורים - שנה שלישית:

גניבת דעת..... קא	טבילת כלים..... קיב	סוכה גזולה..... קכב	חכמת התורה וחכמיה..... קלב
ספיה לקטן..... קב	פתחת מסעדות ומכבסות בתשעת הימים..... קיג	שנים מקרא ואחד תרגום..... קכג	כבוד אחיו הגדול..... קלג
אונאת דברים..... קג	נחמו נחמו עמי..... קיד	זמני הלכה בארצות הצפון..... קכד	נתכוון למחשבת איסור..... קלד
קדושת הכהנים והלוויים..... קד	עיקר וטפל בברכות..... קטו	קיום מצוות בחלל..... קכה	קבלה מעשית, ושימוש בשמות..... קלה
תורה שבעל פה..... קה	יחוד..... קטז	שומר פתאים ה'..... קכו	אחיזת עינים..... קלו
נרות שבת..... קו	חלב נכרי - מצלמות וידאו בהלכה..... קיז	דמי שדכנות..... קכז	מצה שרויה..... קלז
מנין עשרה לדברים שבקדושה..... קז	ד.ג.א. בהל' עגונות וממונות..... קיח	כונה בתפילה..... קכח	מוקצה מחמת חסרון כיס..... קלח
נפילת אפים..... קח	עני המהפך בחררה..... קיט	קידוש לבנה..... קכט	שינוי זהות בשעת סכנה..... קלט
כניסת כהן לבתי חולים..... קט	שלשה ספרים נפתחים..... קכ	חנופה..... קל	
הזיק ראייה..... קי	כל נדרי..... קכא	גדרי ברכת המצוות..... קלא	
סתיק יינם..... קיא			

רשימת השיעורים - שנה רביעית:

מצות תוכחה..... קנא	חיוב מנהגים כנדר..... קסג	מצטרע בסוכה..... קעד	ברכת הריח..... קפג
גרופה וקטומה ושהיה קנב..... קנב	ירשת הבת..... קסד	זמן שמחתנו..... קעה	מצוות לאו להנות ניתנו..... קפד
תלויה וזבין..... קנג	שהחיינו בין המצרים..... קסה	מוריד הגשם..... קעו	נס וטבע - השווה והשוה..... קפה
משפט החרם..... קנד	לפנים משורת הדין..... קסו	שונא מתנות יחיה..... קעז	מותר השמן והפתילות..... קפו
למנות את ישראל..... קנה	גניזה או מיחזור..... קסז	עוסק במצוה פטור..... קעח	כבוד אב ואם..... קפז
נשיאת כפים בחו"ל..... קנו	הפקר בית דין..... קסח	ממנוחה..... קעט	הצלת עוברים..... קפח
יום טוב שני..... קנז	ביומו תתן שכרו..... קסט	ניתוחי מתים..... קעט	קריאת התורה..... קפט
לשמה ע"י מכונה..... קנח	הסגת גבול..... קע	דבר שלא בא לעולם..... קפ	הכנה משבת ליום חול..... קצ
חכם שאסר..... קנט	כתובת ספר תורה..... קעא	שביית פועלים..... קפב	
פינוי קברים..... קס	אכילה לפני תקיעות..... קעב	חזקה שלוח עושה שליחותו..... קפב	
טראח דצבורא..... קסא	תשובה..... קעג		
גורל בהלכה..... קסב			

רשימת השיעורים - שנה חמישית:

שומע כעונה..... רא	אורחים בסעודת החג..... רו	כבוד ת"ח ורבותיו..... ריא	סיום מסכת..... רטז
הלויטה לרשע וימות..... רב	'תמימות' בחג השבועות..... רז	אמירה לנכרי..... ריב	הלך אחר הנתבע..... ריז
חזרה בשבת..... רג	להתברך בברכת כהנים..... רח	מראית עין..... ריג	שעטנז..... ריח
אסמכתא..... רד	שכתה להדליק נר שבת..... רט	ישמעאל ועשו..... ריד	תפילת הדרך..... ריט
שלנות רפואית..... רה	מכונה אמת..... רי	תפילה וק"ת בתעניות..... רטו	הי זן לכף זכות..... רכ

עו ל מ ז ת • לימוד בעיון

תכנית המיועדת למסירת שיעורים בקבוצות לימוד מותך דפי מקורות במגוון סוגיות הלכתיות ובירורי מנהגים
 לפי ענין בהקמת שיעורים חדשים ולקבלת דפי עזר להכנת השיעור
 אתר ומידע נוסף: 050-410-2399, info@olamot.net
 פרטים נוספים באתר: www.olamot.net

מקומות בהם מתקיימים השיעורים - רשימה חלקית (רשימה מלאה מתפרסמת באתר):

אלעד • אלפי מנשה • אפרת • בני ברק • בית גמליאל • ביתר • גבעת שמואל • גדרה • דימונה • חדרה • חיפה • טלו סיטון • טלמון • יבנה • ירושלים • כפר סבא • מודיעין • מעלה אדומים • מעלות • נתניה • פסגות • פתח תקוה • עינב • קרני שומרון • רחובות • רעננה • שעלבים • תל אביב • בסיסי צה"ל • תעשייה אזורית • אוניברסיטאות

בלטימור • הונג קונג • ונצואלה • יוהנסבורג • לונדון • לוס אנג'לס • ליקווד • מונטריאל • מיאמי • מכסיפו סיטי • ניו ג'רסי • ניו יורק • סאן פאולו • פריס • ציריך • שיקאגו